№ 217 ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 3

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 3 № 217

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողահին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ 2 ՕՐԸ

Պ. Ս. Դորոճնով

Սոլոլակսկայա փողոց, տ. Գորդէեւի, հնախոս 583.

Այսօր, հոկտեմբերի 3-ին

և վաղը, հոկտեմբերի 4-ին

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՕՐԸ

տեղի է ունենալու

ԱՃԱԳԻՆ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

և բոլորը, ինչ որ մնաց, կը ծախվի առասպելական էժան գնով: Էժան վաճառքը վերջացնելուց յետոյ, ստացվելու են անագին քանակութեամբ սէզօնային նորութիւններ բոլոր եօթը յատուկ բաժանմունքներում:

Սեպտեմբերի 27-ին, ցերեկվայ ժամը 4½-ին վախճանվեց

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ԵԳՈՐ ՍԵՐԳԷԵՎԻՉ ԲԱԲԵԱՆԸ,

որի մասին խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի կինը և եղբայրները, կնոջ մայրը, եղբայրներն ու քոյրերը:

Ամբիծքը ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին:

Յուղարկաւորութիւնը հանգուցեալի բնակարանից (Սեմեոնովսկայա փ. № 16) շաբաթ, հոկտեմբերի 4-ին, առաւօտեան ժ. 10-ին, դէպի Վանքի մայր եկեղեցին:

(ու. շ.) 5—3

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

III

Տեսնենք այժմ ինչ պահանջ ունեն հայերը Թիւրքիայում:

Բուն հայ ժողովրդի պահանջը վաղուց յայտնի է. այդ պահանջը բացատրված է Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի մէջ. այդ պահանջի էութիւնը՝ հայ ժողովրդի կեանքի, գոյքի, պատւի ապահովութիւնը և հայաբնակ նահանգների մէջ ռէֆօրմներ մտցնելն է: Եւրոպական պետութիւնները ամբողջ 30 տարի պահանջում էին Թիւրքիայից, սուլթանից, իրագործել Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը, բայց սուլթանը խուլ է եղել. նա ոչ միայն չիրագործեց 61-րդ յօդուածը, ոչ միայն ոչ մի ռէֆօրմ չը մտցրեց Հայաստանի մէջ, այլ ուղղակի ծրագրեց հայերի կոտորածը, որպէսզի կարողանայ 61-րդ յօդուածը ոչնչացնել: Բոլորովին բնաջինջ անել հայերին նա չը կարողացաւ, բայց Հայաստանը նա քայքայեց տնտեսապէս, նիւթապէս, բարոյապէս և երկիրը ամայի դարձրեց:

Հայ ժողովրդի պահանջը Թիւրքական կառավարութիւնից և սուլթանից այն էր, որ իրան, իբրև ժողովրդի, միջոց և հնարաւորութիւն տրվի ազատօրէն, խաղաղօրէն զարգանալ, բարգաւաճել տնտեսապէս, որ թոյլ տրվի իրան զբաղվել ազատօրէն առևտրով, արդիւնաբերութեամբ, խաղաղ կուլտուրայով, որ թոյլ տրվի իրան ունենալ իր սեփական դպրոցները, պահպանել իր մայրենի լեզուն, իր գրականութիւնը: Սեպարատիստական ձգտումներ նա չէ ունեցել. ամենաշատը նա ձգտել է ձեռք բերել կուլտուրական աւտօնոմիա, տեղական լայն ինքնավարութիւն: Այդ պահանջը, որ հայ ժողովրդի մաքսիմալ պահանջն է, նորերս հաստատեց և Իզմիրլեան սրբազանը, ինչպէս հաղորդում է «Рѣчь» լրագրի թղթակիցը:

Ճիշտ է, եղել են հայերի մէջ անհատներ կամ խմբակներ, որոնք Հայաստանի անկախութեան պահանջն էլ դրել են, բայց առաջին՝ դրանք շատ խոշոր փոքրամասնութիւն են կազմել, երկրորդ, որքան մեզ յայտնի է, այդպիսի ձգտումն ունեցել են մի խումբ հնչակեաններ, և սակայն նրանք էլ այժմ բոլորովին հրաժարվել են այդ մտքից և պաշտօնապէս յայտարարել այդ մասին:

Այժմ, երբ Թիւրքիայում հրատարակված է սահմանադրութիւն, երբ նոր ռէժիմ է հաստատված, հայերը, ինչպէս կարելի է տեսնել Կ. Պօլսի հայ մամուլից, բնաւ ոչ մի սեպարատիստական պահանջ չեն անում և այդպիսի ձգտում էլ չեն արտայայտում: Եւ եթէ սահմանադրական կեանքը հաստատվի Թիւրքիայում, եթէ պարլամենտական կեանքը սկսվի և սահմանադրութեան խոստացած բարիքները իրագործվեն, շատ հասկանալի է, որ Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը, ինչպէս և նրա նախընթաց Ս.-Ստեֆանօյի դաշնագրի 16-րդ յօդուածը ինքնըստինքեան կը ջնջվեն:

Թող Հայաստանում, հայաբնակ նահանգներում հաստատվի կարգ և խաղաղութիւն, թող հայերը այլևս չը նկատվեն իբրև ռայաներ, թող օրէնքի առաջ նրանք հաւասար լինեն մուսուլմանների հետ, թող նրանք ազատօրէն պարապեն երկրագործութեամբ, առևտրով, արդիւնաբերութեամբ, թող այլևս քիւրդերը չը հարստահարեն, չը կողոպտեն նրանց, թող նրանք ազատօրէն կարողանան տնօրինել իրանց ազգային գործերը, պահել իրանց լրագիրները — և նրանք կը լինեն ամենալաւ օսմանեան քաղաքացիներ, և նրանք այլևս չեն դիմի այս և այն եւրոպական պետութեան միջամտութեան: Եւ Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը ինքնըստինքեան կանհետանայ:

Բայց քանի որ խոստացված բարիքները կը մնան թղթի վրա, քանի որ Հայաստանի խորքերում քիւրդը և թիւրքը շարունակեն կեղեքել հայերին, բնական է, որ հայերը ստիպված կը լինեն յենվել Բեռլինի դաշնագրի վրա, իրանց աչքերը յառել եւրոպական մեծ պետութիւնների վրա:

Ո՛չ, հայերը անջատողական ձգտումներ չունեն. նրանք անկախութեան ետևից չեն ընկնում. նրանք պատրաստ են լինել օսմանեան պետութեան քաղաքացիներ, հաւատարմօրէն ծառայել պետութեան, միայն թէ հնարաւորութիւն ունենան պահպանել իրանց ազգային հոգևոր, մտաւոր և բարոյական անկախութիւնը:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոնդոն, 1 հոկտեմբերի

Ռէյտերի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ, արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ, Իզվոլսկու և Գրէյի խօսակցութիւնները վերաբերում էին գլխաւորաբար այն հարցին՝ թէ արդեօք ինչ միջոցով կարելի է Թիւրքիային բաւականաչափ կօմպենսացիա տալ, ինչպէս միջոցներ գտնել, որպէսզի Աւստրո-Ունգարիայի և Բոլգարիայի գործողութիւններին իրաւական և օրինաչափ բնաւորութիւն տրվի: Պարզվեց միայն, որ այդ գործողութիւնները պէտք է արդէն եղած փաստեր ընդունվեն. միակ գործնական ճանապարհը, որով Թիւրքիան կը ստանայ փոխադարձ հատուցում, կայանում է ըստ երևոյթին նրանում, որպէսզի կօմպէնսացիային ֆինանսական բնաւորութիւն տրվի: Հնարաւոր է, որ կօմպէնսացիան կընդունէ թիւրքական ապահովեցրած փոխառութեան ձև: Հիմք կայ ենթադրելու, որ Իտալիան և Գերմանիան զուցէ միանան կօնֆերենցիա գումարելու անհրաժեշտութեան վերաբերութեամբ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հայեցակէտին: Գրէյի հայեացքները տակաւ առ տակաւ փոխվում են: Սկզբում նա ցանկանում էր կօնֆերենցիան սահմանափակել սոսկ Բօսնիայի, Հերցեգովինայի և Բոլգարիայի վերաբերող հարցերով: Սակայն այն օրից, երբ Կրետէի յայտարարութեան և Սերբիայի դէպքերի պատճառով դրութիւնը փոխվեց, հիմք կայ կարծելու, որ Գրէյը, նկատի առնելով Յունաստանի չափաւորութիւնը և սերբ կառավարութեան խելացիութիւնը, կընդունէ, որ այդ պետութիւնները իրաւունք ունենան պահանջելու, որ իրանց բողոքները քննութեան առնվեն: Այդ պատճառով Գրէյը չէ պնդում այլևս, որպէսզի կօնֆերենցիայում քննվելիք հարցերի ցուցակը սահմանափակվի, թէև յենվում է այն հիմնական դրութեան, թէ կօնֆերենցիան պէտք է առանձնապէս ընդգծէ միջազգային պայմանագրերի օրինականութիւնը և պարտաւորեցուցիչ լինելը: («Հ. Գ.»)

Լոնդօն, 1 հոկտեմբերի

Գրէյը մինիստրութեան շէնութեան մէջ ի պատիւ Իզվոլսկու հացկերոյթ տուեց: Հիւրերի թւում գտնվում էին Ասկվիտը և մի քանի ուրիշ մինիստրներ: («Հ. Գ.»)

Թաւրիզ, 1 հոկտեմբ. (Ջուլֆայի վրայով)

Դավաչի թաղը անձնատուր լինելուց յետոյ, յեղափոխականները խուժանի հետ միասին ջարդեցին ու կողոպտեցին նախկին միապետական ժողովարանի անդամների հինգ հարուստ տները, ի թիւս որոնց և Միր-Հաշիմի և շահի կալուածքների կառավարիչ Միրզա-Ռաֆիի: Ամբողջ քաղաքը այժմ յեղափոխականների ձեռքումն է, որոնք նորանոր պատնէշներ են կառուցանում զօրքերի յանկարծական գրոհը արգելելու համար: («Հ. Գ.»)

Լոնդօն, 1 հոկտեմբերի

Համայնքների պալատում, փոքրահասակներին պաշտպանելու օրինագիծը քննելու ժամանակ, մի տիկին, որ դիտում էր պարլամենտը լիբէրալ պատգամաւորներից մէկի ուղեկցութեամբ, կուլուարներից յանկարծ ներս պրծաւ նիստի դահլիճը և բարձրաձայն աղաղակեց. «Նախ քան երեխաների մասին վիճաբանելը, տուէք կանանց ընտրողական իրաւունք»: Ուղեկիցը դուրս տարաւ նրան, մինչ պարլամենտի պատգամաւորները հեգնական ծիծաղ էին բարձրացրել: Վիճաբանութիւնները շարունակվեցին:

Տրաֆալգարում հասարակական պարտէզում տեղի ունեցան մեծածաւալ անկարգութիւններ: Դէպի պարլամենտ ուղղվեց ժողովրդի գործադուրկ ամբոխը՝ ցոյց կազմելու նպատակով: Ոստիկանական ուժեղ պահակախմբերը մի քանի անգամ մաքրեցին Տրաֆալգարի պարտէզը և վերջապէս փակեցին ամեն կողմից դէպի պարլամենտ տանող մուտքերը: Սուֆրաժիստկաների ջանքերը՝ պարլամենտ հասնելու՝ բոլորովին չաջողվեց: Ձերբակալվեցին 12 հոգի. շատերը ստացան վնասուածքներ: Ձերբակալվեցին նաև 12 գործադուրկներ: Ամբոխը Չէրինգ-Կրօսս թաղում ջարդեց մի տան պատուհանները: («Հ. Գ.»)

Բելգրադ, 1 հոկտեմբերի

Սկուպշչինան հին-արմատական Կօսիչի առաջարկութեամբ միաձայն որոշեց բոլոր համայնքներում կախել Իօվանօվիչի ճառը և սկուպշչինայի սեպտ. 29-ի ռեզօլիւցիան:

Թագաւորական ուկազով փակվեց սկուպշչինայի արտակարգ նստաշրջանը. բացվում է հերթականը: («Հ.Գ.»)

Ցետինէ, 1 հոկտեմբերի

Սկուպշչինան մի բանաձև ընդունեց, որով կառավարութեանը վստահութիւն է յայտնվում և գործողութիւնների լիակատար ազատութիւն է տրվում նրան Չերնօգորիայի պատիւը և ազգի շահերը պաշտպանելու համար: Սերբիայի ներկայացուցիչը վերադարձաւ Ցետինէ: («Հ. Գ.»)

Լոնդօն, 1 հոկտեմբերի

Պօստային վարչութեան յայտարարութեան համաձայն, այսուհետև կընդունվեն պօստային կապոցներ Ասիական Ռուսաստան և Մանջուրիա ուղարկելու համար: («Հ. Գ.»)

Պետերբուրգ, 1 հոկտեմբերի

Առևտրա-արդիւնաբերական բանկում, կեղծ ընկալագրով, ստացել են 31,000 րուբլի: («Հ. Գ.»)

Լոնդօն, 1 հոկտեմբերի

«Times»-ը, քննելով կօնֆերենցիայի շանսերը, ասում է. «Մեծ-Բրիտանիան, ի հարկէ, կողմնակից չէ Թիւրքիային կօմպէնսացիա տալու ցանկացողներին. Թիւրքիան ինքը դէմ կը լինի դրան: Միւս կողմից մենք ի հարկէ չենք հակառակելու այն համաձայնութիւններին, որոնց Թիւրքիան կընդունէ, եթէ միայն մենք համոզվենք, որ վերջինները չեն համապատասխանում մեր մշտական շահերին: Մենք կարծում ենք, որ Ֆրանսիան նոյնօրինակ դիրք է գրաւել. կարծում ենք, որ Ռուսաստանը նոյնպէս ընդունում է այդ քաղաքականութեան ճշմարտութիւնը ու նպատակայարմարութիւնը: Տրամաբանօրէն մենք չենք կարող սպասել, որ Ռուսաստանը Մերձաւոր-Արևելքի վերաբերութեամբ մեր հայեցակէտը ունենայ, սակայն վստահանում ենք ենթադրել, որ այժմ, ինչպէս թիւրքական պատմութեան նախկին կրիտիկական րօպէներում, Ռուսաստանը իր համար ամենալաւագոյն քաղաքականութիւնը կը համարէ՝ չը լինել Թիւրքիայի թշնամիների կողմը և չը թուլացնել նրան այդ թշնամիների առաջ: Այդօրինակ էր Նեսսէլրօդէի քաղաքականութիւնը 1850 թւին: Յօգուտ այդ քաղաքականութեան արգումենտները ներկայ րօպէին չափազանց ուժեղ են ներկայանում: Ինչ վերաբերում է Բոլգարիային, նա չէ կարող պաշարւին մնալ դէպի այդպիսի մտութիւնները: Կը գայ այն օրը, երբ բարեկամ Թիւրքիան նրա լաւագոյն պաշտպանը կը դառնայ այն լայն նախագծերի դիմաց, որոնք ներկայումս թղթապանակի մէջ ննջված»: («Հ.Գ.»)

Բեռլին, 1 հոկտեմբերի

Այսօր ֆօն-Շէնը ողջոյնի ճառով բացեց հեղինակութեան իրաւունքի Բեռնի պայմանագիրը վերաքննող միջազգային երկրորդ կօնֆերենցիան: Սպանիական դեսպան Պօլօ-դէ-Բերնաբէն ողջունի ճառին պատասխանեց կօնֆերենցիայի անդամների կողմից: Նրա առաջարկութեամբ կօնֆերենցիայի նախագահ ընտրվեց մինիստր ֆօն-Շտուդտը, փոխ-նախագահ ընտրվեց ֆրանսիական դեսպան Կամբօն: Շտուդտը կարդաց պետական կանցլերի ողջունի նամակը. ֆրանսիական դեսպանը պետական կանցլերին շնորհակալութիւն յայտնեց ողջունի համար: Կամբօնի նախաձեռնութեամբ կօնֆերենցիան Վիլհէլմ թագաւորին ուղարկեց շնորհաւորական հեռագիր: Կօնֆերենցիայի նիստերը դռնփակ են լինելու: («Հ. Գ.»)

Բելգրադ, 1 հոկտեմբերի

Երեկոյեան ահագին ամբոխը ցոյց սարքեց ֆրանսիական միսսիայի շինութեան առաջ: Դեսպանը դուրս գալով պատշգամբ՝ պատասխանեց ողջոյնին այս խօսքերով. «Ես չափազանց զգացված եմ, պարոններ, ֆրանսիական ժողովրդին ուղղված համակրական արտայայտութիւններից: Իմ կողմից ողջոյն եմ տալիս ձեզ իմ երկրի կողմից. կեցցէ Սերբիան»: Ցուցարարները այդ խօսքերը ընդունեցին խանդավառ ցնծութեամբ: Լսվեցին բացագանչութիւններ՝ «կեցցէ Ֆրանսիան»:

Լոնդօն, 1 հոկտեմբերի

«Daily Telegraph»-ը, ակնարկելով այն կասկածանքների մասին, իբր Իզվոլսկին Էրենտալի հետ խօսակցելիս զոհել է սլաւօնական շահերը, ասում է, որ Իզվոլսկին կը չքացնէ այդ տպաւորութիւնը, եթէ ամբողջ սրտով միանայ Գրէյի հետ, նպաստելով այդպիսով ազատութեան գործին: Անգլիայի հետ միահամուռ գործունէութիւն — ահա Հարաւ-Արևելեան Եւրոպայի հարցի լուծման ճշգրիտ ճանապարհը:

(«Հ. Գ.»)

Կենիգզգիւտէ, 1 հոկտեմբերի

Հանքերում առաւօտեան հրդեհ ծագեց: Հարիւր մարդուց մեծ մասը ազատվեց կողքի դռնից փախչելով. կրակին զոհվեցին երեք հոգի: 20 հոգու հանեցին անշնչացած: («Հ. Գ.»)

Մոսկվա, 1 հոկտեմբերի

Համալսարանի խորհուրդը որոշեց պարապմունքները շարունակել, դիմելով ուսանողներին օբստրուկցիան դատափետող մի կոչով: («Հ. Գ.»)

Բուդապեշտ, 1 հոկտեմբերի

Ունգարական պատգամաւորութեան ծովային գործի մասնաժողովը հակիրճ վիճաբանութիւններից յետոյ ընդունեց ծովային վարչութեան բիւջէն:

(«Հ. Գ.»)

Էջմիածնից մեզ հեռագրում են հոկտեմբերի 1-ից, որ Երուսաղէմի հայոց պատրիարքը կաթողիկոսական առաջիկայ ընտրութիւններին իր կողմից մասնակցելու համար նշանակել է Սուքիաս արքեպիսկոպոսին։

—

Կ. Պոլսից հեռագրում են «Баку» լրագրին.

Լուր է պտտում, որ իբրև վարձատրութիւն Բօսնիան և Հերցեգովինան Աւստրիային միացնելուն համաձայնվելու համար, Իտալիան պատրաստվում է գրաւել Տրիպօլիսը։

Ապստամբ ալբանացիներին ճնշելու համար Թիւրքական չորս բատալիօն է ուղարկված։

Բօսնիական և մակեդօնական կօմիտէտները կազմակերպում են կամաւորների խմբեր պարտիզանական կռիւ մղելու նպատակով։ Գեներալ Ստեֆանօվիչի նախաձեռնութեամբ հաւաքված են 10,000 կամաւորներ։

—

«Каспій» լրագրին հեռագրում են.

Բելգրադից.—Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը յայտնել է, որ գոյութիւն ունեցող կարգերը վերականգնելու պահանջները մերժվելու դէպքում Սերբիան ստիպված կը լինի զէնքի դիմել։

Վիեննայից.—Զօրքի մի քանի մասերը զէնքի են կանչվում։ Բօսնիայում բազմաթիւ կալանաւորութիւններ են տեղի ունենում։ Սպասվում է ապստամբութիւն։

Պոլսից.—Թիւրքիան անգլիական մի քանի ֆիրմաներին ռազմական պլատոյքների պատուէրներ է տուել այն պայմանով, որպէսզի պատուէրը յանձնվի տասն օրվայ ընթացքում։

Լուրերին նայելով Անգլիան մտադիր է միացնել Եգիպտոսը, ըստ որում իբրև վարձատրութիւն Թիւրքիային կը վերադարձվի Կիպրոս կղզին։

Աւստրիական մագազինները ենթարկվել են ամբոխի պաշարման, որը ոչ ոքի ներս չէր թողնում մտնելու։ Աւստրիական դեսպանութեան պահանջով, ներքին գործերի մինիստրութիւնը կարգադրել է ոստիկանութեան ցրել ամբոխը։

«Թանին» լրագիրը Աւստրիայի դէմ ուղղված մի խիստ յօդուածով կոչ է անում բօյկօտի ենթարկել Աւստրիայի ապրանքները, մատնանշելով, որ Աւստրիան ոչ միայն փտած ապրանքներ էր մատակարարում երկրին, այլ և խռովութիւն էր սերմանում Թիւրքական կայսրութեան մէջ, դրդում էր Թիւրքիային աւազակային պատերազմի և ծաղրի էր ենթարկում քաղաքակրթութիւնը։ Պահանջելով շուտափոյթ բարեփոխութիւն մտցնել զօրքի մէջ, լրագիրը յայտնում է, որ Աւստրիայի բաժանումը մօտաւոր ապագայի խնդիր է։

«Թանինը» նկատում է, որ Թիւրքիան պատերազմի դէպքում կարող է դուրս բերել 400,000-անոց լաւ վարժված զօրաբանակ, բացի ռեզերվից։ Բօլգարիան կարող է դուրս բերել 200,000 զինւոր, միևնոյն ժամանակ նա օֆիցերների մեծ կարիք ունի։

—

«Баку» լրագրին հեռագրում են Պետերբուրգից.

Լուրեր են պտտում, որ Սերբիայի, Բօլգարիայի և Թիւրքիայի մէջ միութիւն է կայանում Աւստրօ-Ուգարիայի դէմ միասին գործելու համար։

Խօսում են, որ արտաքին գործերի մինիստր Իզվօլսկին նշանակվում է Լօնդօնի դեսպան։

Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը իր բոլոր բարձրագոյն դպրոցներում մտադիր է մտցնել դօնեան պօլիտեխնիկումի կանօնադրութիւնը։

Լօնդօնից հաղորդում են, որ Անգլիան համաձայնվում է վեհաժողով հրաւիրելու առաջարկին։

—

Գուդաութ, 28 սեպտեմբերի

Սև ծովի Թիւրքական ափերից համշէնցի հայ և յոյն գիւղացիները դարձեալ շարունակում են իրանց փախուստը առագաստանաւակներով դէպի ռուսական ափերը—Սուխում, Գուդաութ, Ատլեր, Սօչի, Թուապսէ և Ջուբգա։ Երէկ երեկոյ մի առագաստանաւակ բռնվեց փախստական ճանապարհորդները դուրս հանելիս ծովեզրեայ պահակ զինւորների ձեռքով. նոյն նաւակով ճանապարհորդները ուղարկվեցին Սուխում։ Նորեկները պատմում են, որ սովը այս տարի այն կողմերում աւելի սարսափելի է, քան անցեալ տարիներումն է եղել, այնուամենայնիւ հարկահաւաքները ուզում են նախկին ձևով հարկերը հաւաքել ժողովրդից, թէև վերջինները տեղ-տեղ ընդդիմանում և մերժում են։ Այս փաստերը ցոյց են տալիս, որ Թիւրքիայի յետ ընկած գաւառներում այժմ էլ կեանքի և գոյքի ապահովութիւն չը կայ։ Կաշառակերութիւնը, թէև մի քիչ մեղմացած, առաջ է գնում իր սովորական ձևով։

Մ. Ծատուրեան

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պոլիս, 22 սեպտեմբեր

Բուլգարական հարցը, հակառակ մեր դաշնակիցին տուած խաղաղասիրական լուրերուն, օրէ օր սուր կերպարանք կը ստանայ։ Տեղական մամուլը արտասահմանէ եկած լուրերն ու գիտողութիւնները արտատպելով կը գոհանայ։ Ատիկա տեսակ մը զգուշութիւն պէտք է համարել՝ չարծարծելու այն խոլ ոգևորութիւնը կամ յուզումները, որոնք կը մխրտան բուլգարական հողի վրայ։

Շատ անպատեհ հարց մըն է ատ՝ սահմանադրութեան սկզբնական օրերուն մէջ, ուր տակաւին ամեն բան անկերպարան է, խորհրդարանական ընտրութիւնները սաղմնային վիճակի մէջ, հին ռէժիմի և նոր ռէժիմի մարդիկը իրարու դէմ դիմաց, ճակատ ճակատի զիրար կը լրտեսեն։ Եթէ վաղօրը սկսի մեսալ Թիւրք-բուլգար սահմաններու վրայ և թնդանօթն ալ գոռայ,—ինչ որ շատ փափագելի պիտի ըլլայ անշուշտ մեր հակասահմանադրական ճիւաղներուն,—ինչ պիտի ըլլայ երկրին ներքին վիճակը, ատ չենք կարող երևակայել։

Այնու ամենայնիւ, ինչպէս ասկէ առաջ եղել է, կրնայ պատահիլ որ մէկ օրէ միւսը ըմբռնումները փոխուին, և այժմեան հարցը՝ թէ «ինչո՞ւ բուլգար գործակատարը Պոլսի մէջ չհրաւիրուեց դեսպանական ճաշին», վերնայ մէջտեղէն։ Ու հաշուել որ այդ բոլորը—շոգեկառքի գիծերու գրաւում, լրագրական դատաստաններ, ստոր տագնապներ, բանակցութիւններ, տարակոյսներ—ծնունդ առած ըլլան ճաշէ մը։ Այդ ճաշն ալ եղած չըլլար, ու ինչպէս կըսեն Թիւրքահայերը՝ «գլուղը զարնէք»։

Կան շատեր, որոնք պարզօրէն հին ռէժիմի մարդոց մէկ ծուղակը կը համարին այդ ճաշի հարցը։ Արտաքին գործոց մինիստրը հին ռէժիմէն կը մնայ։ Ստուգութեանը չեմ վկայեր, թերևս այդպէս ըլլայ։

Հապա ինչ ըսել սա Մուրադ բէյի մասին, որու համար գրած եմ արդէն։ Իր դիմակը վար առնուած է. ալ գաղտնիք չմնաց իր բոլորտիքը. պարզապէս սահմանադրութեան դէմ դաւադիր մը կը համարուի, ունենալով իր ոգին, իր գործակիցները, իր մեքենաները,—քիւրդ բռնակալները, անոնք՝ որոնց նորանոր շահեր կը խոստացուին խառնաշփոթութիւններու մէջ։ Բաւմ, հայրենասէր Մուրադ բէյը, դուք որ յեղափոխական դրօշ ունէիք երբեմն ձեր ձեռքը, ինքզինքնիդ կարծել տուած էիք ամենէն անկեղծը, ամենէն յառաջդիմականը. որքան մեծ իրաւունք ունեցած էին մերինները բնաւ չվստահելու այդ թեթևամիտ մարդուն, որ առաւօտուն՝ յեղափոխական, կէսօրին՝ հայրենասէր, իրիկունը՝ ուրացող մը, պալատի առջև շողոքորթ մը եղաւ ու այսօր ալ երկրին ազատութեանը դէմ՝ դաւադիր մը։

Տասնեակ մը օրեր կան, որ արտասահմանէ դարձաւ Ահմէդ Րիզա, ուրիշ Թիւրք հայրենասէր մը, ունենալով իր կուսակցութիւնը, իր որոշ դաւանանքը յեղափոխական կեանքին մէջ։ Անշշուկ մտաւ իր հայրենիքը, ցամաքի ճամբով, այնպէս որ ոչ նաւային ցոյցեր եղան իրեն, ոչ ճառեր արտասանուեցան. պարագայ մը, որ գնահատելի է։ Իր կուսակցութեան դաւանութիւնը աւելի ազգասիրական է, որով անձուկ,—կեդրոնական դրութիւն, մինչդեռ անհամեմատ աւելի բարձր է Սաբահէդդինի իշխանին դաւանութիւնն ալ, վարչական ծրագիրն ալ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, գոնէ ինքը Մուրադին կարգէն չէ։ Կըսուի թէ Ահմէդ Րիզա պիտի մեկնի դարձեալ արտասահման՝ նեղ գտնելով Կ. Պոլիսը։ Կարծիքներ կան թէ, աւելի փառասիրական ձգտումներու հետամուտ, այնպէս երևակայած է, որ Կ. Պոլիս մտած թէ ոչ՝ արտաքին գործոց մինիստր պիտի կոչուի. ու հիմա տեսնելով որ ոչ ոք իրմով կը հետաքրքրուի, նախապատիւ համարած է դառնալ Եւրոպա։ Երթայ բարով, քար մըն ալ ետևէն, ինչպէս կըսէ ժողովրդական առածը, եթէ ատ էր իր ծրագիրը, ատ է իր փառասիրութիւնը։

Այս շաբթուան նորութիւններէն մէկն եղաւ հելլէններու այցելութիւնը մայրաքաղաքիս մէջ։ Շատ լաւ ընդունելութիւն եղաւ տեղական ազգաբնակչութեան ու բոլոր կոմիտէններու կողմէ։ Այս այցը շատ բարեպատեհ եղաւ՝ մեղմելու յունական ամբոխին մէջ հակակրական զգացումներ, որոնք կը շեշտուէին հետզհետէ, ու առանց հիմնական պատճառներու։ Ու այդ ուրախութեան շաբաթը փակուեցաւ շատ ցաւալի պատահարով Զմիւռնիայի մէջ։

Այդ զարհուրելի գիպուածի առթիւ Զմիւռնիայէն հեռագիր մը ռումբի պէս ինկաւ մայրաքաղաքին մէջ, թէ «Կասանդրա շոգենաւը իրիկուան ժամը 8-ին զարնուեցաւ Զմիւռնիայի Համիդիէ ընկերութեան Ստամբօլ շոգենաւին, որ կերթար դէպի հանդիպակաց եզերքը։ Այդ վերջինը ջրամոյն եղաւ. Կասանդրա շատ մարդիկ ազատեց։ Խեղդուածներուն թիւը 200—300-է պակաս չէ։ Քննութեամբ որոշուած է որ աղէտը առաջ եկած է Ստամբօլի մէկ սխալ շարժումէն»։

Այսօր ճշտուած է, որ այդ «սխալ շարժում», fausse manoeuvre, բռնեածը սա է, որ նաւուն առաջնորդութիւնը յանձնուած է եղեր Ստամբօլի սպասաւորներէն մէկուն, և այդպիսով առաջ եկած է հարիւրաւոր երիտասարդներու կորուստը։ Զոհերն են Թիւրք, յոյն և հայ, ամենէն աւելի հայ, զի եզերքը, դէպի ուր ճամբայ ելած է Ստամբօլ, աւելի հայկական գիւղ մըն է։ Շատ կսկծալի մանրամասնութիւններ կը հասնին յաջորդաբար։

Ամբոխը, սաստիկ մոլեգնած Համիդիէ շոգենաւային ընկերութեան վարչութեան դէմ, կրակի տուած է անոր սեփական շէնքը, քանդելով միաժամանակ բոլոր նաւահանգիստները։

Տպաւորութիւնը շատ ծանր է մայրաքաղաքին մէջ։

Շահէն

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Թաւրիզ, 27 սեպտեմբերի

Արդէն նախընթացներով յայտնել եմ, որ հաշտութեան մասին եղած բանակցութիւնները աջողութեամբ չը պսակվեցին։ Սահմանադրականները ձանձրացած քաշքշուկ, տարտամ կացութիւնից, որոշել են այսուհետև իրանք նախայարձակ լինել և պետական բանակը դուրս քշել քաղաքի շրջակայքից։ Անցեալ գիշեր ժամը 11-ին այդ նպատակով յարձակվեցին Էյն-ուդ-Դօվլէի բանակի վրա և մի քանի ժամվայ թնդանօթային ու հրացանային կռիւը մեծ շփոթութիւն առաջ բերեց բանակում։

Երէկ ժամը 10-ից յարձակում տեղի ունեցաւ Մակուի Իզօ խանի բանակի վրա, որի մի մասը ամրացել էր Աջու կամուրջից դէս գտնվող քաղաքամասերում։ Կռիւը տաքացաւ կէսօրին և շարունակվեց մինչև ժամը 4-ը։ Սահմանադրականները կարողացան մեծ ջարդ տալ Իզօ խանի ձիաւորներին և բոլորովին դուրս քշել Աջու կամուրջի սահմաններից։ Իզօ խանի ուժեղացրած բանակը երևի չէր սպասում երեկվայ վախճանին. սա երկրորդ ջարդն է, որ սահմանադրականները կարողացան առաջադրել Մակուի վայրենի հօրդաներին, որոնք սովոր են եղել շարունակ յարձակվել անզէն և ստրուկ գիւղացիների վրա աւարի և թալանի մատնելով ամեն ինչ։ Ցաւն այն է, որ ներկայումս Իզօ խանի բանակի մեծամասնութիւնը ակամայ կռուողներ են և անմեղ զոհեր, որոնք եկել են իրանց դիակներով պարարելու Թաւրիզի շրջակայքը։ Այսօր առաւօտեան մի քանի լուսանկարիչներ գնացին Աջու կամուրջը այդ տարաբաղդների դիակների կոյտերը լուսանկարելու համար։

Լսում ենք, որ ռուսաց պօստի վրա կրկին յարձակում է եղել, ուղեկցող կօզակները կարողացել են յարձակումը յետ մղել. սպանված են երկու ձի։

Զէնքի զօրութեամբ կառավարութիւնը ոչինչ անել չը կարողացաւ և ակներև է որ այսուհետ էլ ոչինչ անել կարող է, եթէ նոյնիսկ կրկնապատկելու լինի իր զօրութիւնը։ Մեծ երկիւղ կար, որ քաղաքը պաշարման ենթարկելով՝ գուցէ կառավարութիւնը կարողանար իր նպատակին հասնել. բայց ներկայ դրութիւնը անհաւատալի է դարձնում այդ մտադրութեան իրագործումը։ Նկարագրելով պարսկական շարժումները և յեղափոխականների հերոսական դիմադրութիւնը բռնակալական բանակների դիմաց, այսուհանդերձ մենք այնքան լաւատես չենք ապագայի վերաբերմամբ, եթէ դրութեան տէր կը մնան կամ հին ռէժիմը, կամ ներկայ սահմանադրականները։ Հին ռէժիմի դրութեան տէր դառնալը այլևս ցնորք պիտի համարել, իսկ ներկայ ռէժիմով կամ ներկայ սահմանադրականներով երկիրը դէպ կործանման անդունդ պիտի սայթաքէ՝ թէկուզ ամենասուրբ և ամենաանուիրական գաղափարներով։ Մենք հիմնվելով մեր առաջ ծառացած փաստերի վրա՝ համարձակվում ենք ներկայ ենթադրութիւնները անել։ Նախկին մէջլիսը մեր առաջն է.

հաւատացած չենք, որ առաջիկայ մէջլիսը որակի տեսակէտից աւելի բարձր կանգնած լինի իր նախորդից. այդպիսի մէջլիսով կառավարվող մի երկիր երբէք չէ կարող խաղաղութիւն վայելել և առաջադիմել։ Ներկայ դրութեան պատասխանատուութիւնը ինչքան որ ծանրանում է միապետական կառավարութեան վրա, նոյն չափով, և գուցէ աւելի, պատասխանատու է նախկին մէջլիսը իր բոլորովին ոգէտ, անձեռնհաս և ֆանատիկ անդամներով։ Եթէ ժամանակին եւրոպացի վարչագէտներ բերելու օրակարգը մէջլիսի քուէարկութեամբ դրական լուծում ստացած լինէր, այսօր Պարսկաստանը չէր մատնվի ներկայ անիշխանութեան, որը արդիւնք է միմիայն ֆանատիկոսութեան և ոգիտութեան։ Մէջլիսի ֆանատիկ անդամները իրանք անձեռնհաս լինելով կառավարել երկիրը՝ չը ցանկացան ձեռնհաս և կարող մարդիկ հրաւիրել օտարազգիներից, տեղի տալով անմիտ շօվինիզմի դիմաց, որը այնպիսի քաղաքական շարժումների և ոգևորութեան վայրկեաններին անմիջապէս ծառանում է շատ վայրերում։ Մեր կարծիքով, դաշնագիր պետութիւնները, եթէ իսկապէս բարեացակամութեամբ են համակված դէպի Պարսկաստանը, եթէ յետին մտքերով, որոշ նպատակներով չեն դիմակաւորված, եթէ ցանկանում են երկրի խաղաղութիւնը և առաջադիմութիւնը,—իրանք պարտաւոր են իրանց խորհուրդներով ղեկավարել շահի ցանկութիւնները և չը թողնել, որ մի բազմամիլիօն ժողովուրդ զոհ դառնայ միապետական քմահաճոյքներին։

Ի՞նչ դժուարութիւն դաշնագիր պետութիւններին քիչ ներգործական քայլեր անել դէպի պարսկական յիշեալ կայսրութիւնը։ Ի՞նչ դժուարութիւն դաշնագիրներին ստիպել կառավարութեանը՝ մէջլիսը բանալ։ Ի՞նչ դժուարութիւն ռուս և անգլիական կառավարութիւններին՝ համոզել պարսից կառավարութեան և նոյնիսկ մէջլիսին՝ եւրոպացի ռէֆօրմատօրներ բերել տալ, պայմանով, որ յիշեալները ո՛չ ռուս լինեն և ո՛չ անգլիացի, որպէսզի անկեղծութիւնը կասկածանքի չը մատնվի։ Եթէ այսպիսի լոկ մի մարդասիրական վերաբերմունք կարող է փրկել մի ամբողջ երկիր, այլևս ինչն է կասեցնում մեր «մարդասէր» դաշնագիրներին։ Ո՞վ պիտի մեղադրէ նրանց, եթէ ամենքի համար արևի նման պարզ կը լինի նրանց լոկ մարդասիրական բաղձանքները, իսկ պարսիկ ժողովուրդը յաւիտեան երախտապարտ կը մնայ դաշնագիրներին, երբ շօշափելիօրէն կը նկատէ դրութեան յեղաշրջումը դէպի բարձր ազնիւը և անկեղծը։

Ներկայ թշուառ, արգահատելի կացութեան դիմաց մի՞թէ պակաս մեղսակից են նրանք, որոնց ձեռքն է տուել բաղդը մարդկային ճակատագիրների տնօրինութիւնը... Մի՞թէ այդպիսիների քմահաճոյքն էլ արիւններին է ծարաւի... Կամ թէ, ով գիտէ, հենց ապագայ ծրագիրների աջողութեան համար այսպիսի երերուն կացութիւններ են անհրաժեշտ «մարդասէր» միապետներին...։

Իմօ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՆՔ ԱՂՔԱՏ ԵՆՔ, ՇԱՏ ԱՂՔԱՏ

Մենք աղքատ ենք, շատ աղքատ, բայց տասնեակ տարիներ շարունակ մենք մեզ օրօրել ենք խաբուսիկ, քաղցր երազանքներով, որ մենք հարուստ ենք, շատ հարուստ։

Եւ ինչպէս մենք չօրօրէինք մեզ այդ երազանքներով, երբ մեր առաջն էր Բա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 2 սեպտեմբերի

Էլի նոյն հին երգը, էլի հարստահարութիւն, զուլում. հապա ո՞ւր են ազատութիւն, արդարութիւն, հաւասարութիւն, այդ ոսկեզօծեալ դեղահատները. իրաւունք չունի՞ գեղջուկը ըսելու, որ ատոնք սուտ խօսքեր են, աչքակապութիւն։ Այս անգամ ալ լուրը Կարկառից կուգայ, այդ միշտ թշուառ, միշտ հարստահարված լեռնագաւառից։ Այս գաւառակին մօտիկ Խիզան գաւառի Կեցան բռված ստորամասում բնակվում է նախկին համբաւաւոր շէյխ-Ջելալէդդինի որդի շէյխ Սայիդ-Ալին։ Անշուշտ չէք մոռացել, որ շէյխ-Ջելալէդդին այն վայրագ մարդն է, որ վերջին ռուս-թիւրքական պատերազմին՝ քիւրդ կամաւորների բանակը առաջնորդեց Բայազիտ, ճամբու վրա անթիւ հայ գիւղեր աւերելով. սա էր որ իր կուրծքը բանում էր թշնամու գնդակի առաջ, ընդունում էր շատ մը գնդակներ, որոնք իրան չէին վնասել՝ իր ամենազօր աղօթքների և «հու»-երի շնորհիւ։ Այս անխոցելի մարդը ուզեց սակայն մեռնիլ ու մեռաւ քանի տարուց յետ, որին յաջորդեց իր որդին՝ շէյխ Սայիդ-Ալին։ Սա էլ, հօրը հարազատ որդին, շարունակեց իր չարիքները տեղալ հայ ժողովրդի գլխին, ապստամբներ սփռելով Խիզան, Սպարկերտ, Կարկառ, Կեցան, Կարճկան և այլն գաւառամասերում և տզրուկի նման ժողովրդի արիւնը քամելով։ Բայց մի քանի տարուց առաջ մի ժամանակ ասացին, որ շէյխ Սայիդ-Ալին յեղափոխական խմբերի հետ կապվել է և այլևս գէշութիւններ չի անի, իր տանը հիւրընկալում է հայ յեղափոխական անձերի։ Ճշմարի՞տ էր. չենք իմանում, միայն թէ յիրաւի նա մի ժամանակ չափաւորեց իր չարիքները, որոնք իբր թէ գործվում էին իրանից գաղտնի և որ ինքը իմանալիս պատժում էր. բայց այդ գառնուկի մորթով ծածկված գազանը, որին արդէն այդ մորթը յարմար էլ չէր եկել, մի ժամանակից յետոյ նորից վեր առաւ իր իսկական մորթը և էլի սկսեց իր գայլի ոռնումները։

Սահմանադրութիւնը անշուշտ դուր չէր գալիս մի այսպիսի հին գայլի. ինչպէս թէ իր պէս մի սուրբ մարդ, որ գնդակներից էլ չի վախենայ, հաւասար է լինում մի հայ կօշի հետ. միթէ արդարութիւնն այսպէս է լինելու, մի այդպիսի անարդար արդարութիւն շէյխ Սայիդ-Ալին չի էլ ճանաչի. ուստի սահմանադրութեան հռչակումից 20 օր յետոյ իր խոլամներին ուղարկում և յափշտակում է Կարկառի Եղեգես գիւղից 236 ոչխարներ, Խրօրդնոց գիւղից 184 ոչխար, վիրաւորելով նաև մի հայի, որ այժմ անկողնումն է։ Դարձեալ նոյն գաւառի Եղեգես, Հարբենց, Ցաղօղ, Բիրկրի և Թացու անուն գիւղերից էլ 72 բարդի ծառեր կտրել է տալիս և խեղճ գիւղացիների շալակով փոխադրել է իր տունը, որ 4 ժամից աւելի ճանապարհ է, իսկ այն գիւղերից էլ, ուր ծառեր չը կան, փոխարէն դրամ է վերցրել։ Բացի սրանից շէյխ-Սայիդ-Ալին բոլոր գիւղերից բռնի գիւբարաներ է տանում ամեն տարի, ամբողջ ժողովուրդը իր համար ձրի աշխատեցնում է. ամեն մէկ գիւղ պարտաւոր է շէյխի համար 1—2 ձիեր ու 20—30 ոչխար ձմռան եղանակին ձրի պահել ու կերակրել. շատ անգամ ոչխարի տուրքն էլ խեղճ գիւղացու շլինքի վրա է գրվում. եթէ ոչխարներէն մին կամ քանիներ գայլերին կեր լինեն կամ սատկեն, շէյխը չի ընդունի և նրա փոխարէն գիւղացիներից առնում է մի ուրիշը, աւելի լաւը, իսկ եթէ չունի՝ դրամը։ Պատահում է շատ անգամ, որ շէյխը մի ինչ-որ վաճառականութիւն էլ է անում, բայց շէյխական սիստեմով, օրինակ 3—4 բեռ մրգեղէն է ուղարկում գիւղերին և նրանց փոխարէն եռապատիկ գներով ցորեն, խոտ և յարդ է վերցնում. ո՞վ կը համարձակի մերժել շէյխի առևտուրը. չէ՞ որ նա իր ժողովրդի լաւութիւնն է աշխատում, ցանկանում է, որ նրանք չը զրկվեն նաև մրգից։ Շէյխը ամեն տարի կառավարութիւնից գնում է գիւղերի տասանորդական տուրքը չնչին գներով, որովհետև երբ նա գնել է ուզում, էլ ո՞վ է յանդգնում գինը աւելացնել և գնել. ինչ չարիքներ ասես չի գործվի միլթեզիմութեան անունով. տասանորդը արդէն առնվում է մէկ առ հինգ կամ վեց, փոխարէն ութի. հեռաւոր գաւառներում սա մի գրեթէ ընդունված ձև է կարծես. Հիւսէին փաշան էլ Ալջէվազում առնում է նոյն կերպով. սա իմանում է տեղական կառավարութիւնը, բայց լռում. չէ՞ որ շէյխը, Հիւսէին փաշան և նմանները յարգելի անձնաւորութիւններ են, իսկ տուողները հօ հայեր են ու թիւրքական համբաւաւոր «Նեյմէ՞ լազըմ» (ինչո՞ւ է պէտք)։ Եթէ մի գիւղացի ընկոյզի մի քանի ծառեր ունենայ, շոգնամի արտ մը, կանեփ, վայ է եկել նրան. հաւանական մի գին են կտրում դրանց, բայց այնչափ բարձր գին, որ գիւղացին նրանց բոլոր արդիւնքն էլ տայ միլթեզիմին, դեռ չի ազատվի. իսկ ընկոյզի ծառերի համար ամեն տարի էլ միևնոյն գինը պահանջվում է, ընկոյզ ունենայ ծառը թէ՞ չունենայ։

Սայիդ-Ալիից զատ ուրիշ ցեցեր էլ շատ ունեն կարկառցիներ. ալկանցի անուն վրանաբնակ մի աշիրեթ ամեն տարի գարունից սկսած իր վրանները բերում է նրանց լեռների գագաթներին դնում և իր հազարաւոր ոչխարները՝ արածեցնում է նրանց արօտավայրերում, նրանց արտերը գրաւում, հունձքերի արդիւնքը բռնի խլացնում և գիւղացիների կռնակով վրաններում կամ ջրաղացներում է փոխադրում, իսկ ձմռան ամիսներում էլ իրանց ոչխարները գիւղերի վրա է ձգում պահելու համար ու գարնան՝ մէկի տեղ երկուսը առնում բռնի. թողունք կենաց ու պատուի անթիւ բռնաբարութիւնները։ Այսպիսով կարկառցիներ իրանց արդիւնաբերութեան ընտիր մասը շէյխին, ալկանցիներին և ուրիշ հարստահարիչներին տալով, իրանք մնում են քաղցած. հարուստ է համարվում նա, որ կորեկ հաց է ունենում ուտելու. միւսները ընդհանրապէս սնանում են շողգամներով, որը թթու են շինում և ուտում. թթուն աղքատ լեռնցիների միակ կերակուրն է. շողգամ կամ կաղամբ ամանների մէջ են լցնում, ջուր ածում վրան, թթուեցնում և ուտում են, իսկ իւղ կամ հաւկիթ եթէ ունենան, նրանցով հիւրասիրում են յարգելի հիւրերին—միլթեզիմներին, քիւրդերին, ոստիկաններին, սրոց հաւաքիչներին և այլն։ Արդեօք ազատութեան լոյսը պիտի թափանցէ՞ այս խաւար վայրերում, բնաւ հաւատալի չէ։ Սայիդ-Ալին էլ, ալկանցին էլ ու նմանները միշտ նոյն գիշատիչ կեղեքողներ են, անաշխատ, հանգիստ կեանքի սովորած կարծում են, որ ինչպէս էշը, ջորին, այնպէս էլ հայը ստեղծվել է իրանց ծառայելու. իսկ հայը վախենում է բողոքելու, որովհետև ո՛չ միայն բողոքը ապարդիւն հետևանք կունենայ, այլ նաև վատ հետևանք։

Հարկաւոր է նաև այս խաւար վայրերում բանալ դպրոցներ և պաշտպանել սրանց։ Մի ժամանակ Կ. Պոլսում կազմըված «Խնչանի ուսումնասիրաց ընկերութիւնը» սոյն գաւառակներում մի քանի դպրոցներ բացել է, բայց հալածանքի շրջանում փակել է. այդ միջոցում մի քանի ուսուցիչներ հասցրած է, բայց նրանց որը սպանվել է և որն՝ էլ հալածվել ու փախել իբրև ֆէդայի։ Այս միջոցը միայն ես հնարաւոր եմ համարում, որով կարելի կը լինի սահմանադրութեան բարեբեր արդիւնքները վայելել տալ խեղճ ձորեցիներին, եթէ ոչ նրանք դեռ երկար կը մնան սոյն դրութեան վիճակում և գուցէ գաղթականութեան միջոցով փորձեն նրանք լաւացնել իրանց ապրելակերպը, այսինքն տեսնեն որ ուրիշ գաւառներում կամ քաղաքում աւելի հանգստութիւն կայ, դիմեն դէպի այն տեղեր, թողնելով իրանց տունը և հողը, որով սահմանադրութիւնը պիտի ունենայ ճախող հետևանք։

Անցեալ շաբթում Աղթամարի կաթողիկ. փոխանորդն և Վանայ հայերի առաջնորդն հեռագրով բողոքներ տուին Կ. Պոլսի կենտրոնական կառավարութեան և Սելանիկի օսմ. կենտրոն. կօմիտէին, բայց դժուար թէ մի լաւ հետևանք առաջ գայ. ուրիշ բան է, թէ որ Սայիդ-Ալիի, Հիւսէին-փաշայի նման չարագործներ վճռական կերպով հեռացվեն երկրից, եթէ ոչ՝ այժմ բո-

գուն, ուր հայ մարդու գրպանով ոսկու առուներ էին հոսում, թէև նրա կողքին, այնտեղ՝ գիւղում, հայ մարդը թաւալվում էր և ֆիզիքական և մտաւոր կատարեալ սնանկութեան մէջ:

Մենք հարուստ ենք, գոչում էինք մենք, մենք ունենք փառաւոր անցեալ, հարուստ գրականութիւն և փոշու ու մոռացութեան մէջ կորած աշխարհից դուրս էինք կորզում մի Խորենացի, մի Եղիշէ և պսպղուն յուլունքների նման ցոյց էինք տալիս մեր ժողովրդին՝ նրա աչքը գրաւելու համար:

Այդ յոյսերով կերակրում էինք մեզ երկար տարիներ և այդ պսպղուն յուլունքներով ճիգ էինք թափում զարդարել մեր ազգէտ և սոված ժողովրդի վիզը:

Մենք սիրամարգի փետուրներ հագած սրգապանծ անցնում էինք հասարակ ժողովրդի առաջ և ազդուի կոչով կոչ անում՝ տես որքան մենք գեղեցիկ ենք, որքան գրաւիչ, ուզում ես դու էլ լինել այդպէս գեղեցիկ, գնա և երկրպագիր մեր անցեալ փառաւոր կուլտուրական կոթողներին՝ Խորենացուն, Եղիշէին, ահա դրանց մէջն է քո և մեր փրկութիւնը:

Եւ մենք երեխայի նման ոգևորված գոչում էինք՝ մենք հարուստ ենք, շատ հարուստ:

Ոչ, մենք աղքատ ենք, շատ աղքատ, կը գոչենք մենք, և այն պսպղուն փետուրները, որոնք խփված են մեր թևերի վրա՝ նրանք չեն մեր փրկութեան խարիսխը:

Թողնենք Խորենացուն և Եղիշէին և մեր բաղդաւորութեան աղբիւրը փնտռենք հողի մէջ, որի գրկում, ներսը թաղված է մարդու իսկական երջանկութեան աղբիւրը:

Մենք աղքատ ենք, բայց ուզում ենք հարուստ լինել, և որտեղ փնտռենք հարստութեան աղբիւրը:

Հարուստ լինելու համար մենք պիտի իջնենք վերացական, թէև շատ գեղեցիկ աշխարհից, ուր սքանչելի երազանքները մեզ արբեցնելու չափ քաղցր են, բայց չեն կերակրում մեզ. իջնենք հէնց այսօր, այս րոպէիս, իսկոյն, այդ բարձունքներից՝ հողի, իրական կեանքի շեմքին և այդտեղ աշխատենք ամեն մի մարդու ձեռքը տալ լաւ հաց, թարմ միս, լաւ կաթ, պանիր, լաւ դիմացկուն շոր, առողջ բնակարան, լաւ գիրք, լրագիր, մի խօսքով կուլտուրական մարդու բոլոր այն առողջ սնունդը և պայմանները, որից նա աւելի կառողջանայ, կուռճանայ և առողջ մարդու հոգով կը վայելէ կեանքի բոլոր բարիքները:

Դա է մեր փրկութեան ճանապարհը, դա է մեր իսկական հարստութեան աղբիւրը, իսկ ոսկու առուներով Բագուն և ոսկելեզու Եղիշէն մեր փրկութեան ճանապարհը չեն, թողնենք դրանց:

Գիւղը բարձրացնել, գիւղացուն կապել հողի հետ, հողը մշակել, արտադրել՝ ահա որտեղ է թաղնված ժողովրդի իսկական երջանկութեան աղբիւրը:

Եւ ո՞վ կը տայ այդ բոլորը:

Դարձեալ դպրոցը, որի շուրջը ամպի նման պիտի կուտակվեն և խտանան մեր լաւագոյն յոյսերը և իղձերը:

Անցեալներում մեր մի յօդուածով ասացինք, որ մեր դպրոցները գնում են նոր շաւղով, գործնական շաւղով, և հասարակութիւնը հրատապ կերպով սկսել է զբաղվել այդ հարցի շուրջը խմբված խնդիրներով:

Հիմա միջոց է հարկաւոր իրականացնելու այդ խնդիրները, իսկ իրականացնել կարող են այդ խնդիրները միայն պատրաստված մարդիկ. չէ՞ որ կեանքը ստեղծողը իրանք մարդիկն են:

Լինենք լաւ և բովանդակալից մարդիկ, կը լինի լաւ և բովանդակալից կեանք:

Իսկ որտեղից առնել այդ մարդկանց, այդ պատրաստված և ժամանակի կեանքի պահանջներով շնչող և նոյն պահանջներին լիովին բաւականութիւն տուող մարդկանց. դարձեալ դպրոցից. և այդ դպրոցը անպատճառ պիտի բացվի հէնց այժմ, այսօր, առանց յապաղելու, քանի որ դրանց պահանջը օրէ ցօր աճում է:

Այդ դպրոցը, ինչպէս ասացինք, պիտի լինի մեր դպրոցական կեանքի գլխաւոր ջիղը, սիրտը, որի բաբախումից կախված կը լինի և մեր մնացած բոլոր դպրոցների բաղդը, վիճակը:

Հողագիտութիւն, հողասիրութիւն ամենանընդարձակ մտքով՝ ահա այն շտեմարանը, ուր ամբարվելու է ժողովրդի ստեղծագործութիւնը, ուր արտայայտվելու է այն ժողովրդի ոյժը և կարողութիւնը, որի իդէալը եղել է արշինը և չարչիութիւնը:

Ո՞ր երիտասարդը երազած չէ դառնալ հարուստ վաճառական, բժիշկ, փաստաբան. ո՞ր երիտասարդը երազած չէ քաղաքի փարթամ կեանքի գիրկը ընկնել և ձգտած չէ հասնել դրան:

Աշակերտը գնում է համալսարան ձեռք բերելու այն անցագիրը, դիպլոմը, որը տանում է նրան դէպի այդ փարթամ կեանքը. գիւղացին շտապում է քաղաք նոյն անցագիրը ստանալու դէպի փառաւոր պալատները. իսկ դրսից այդ փայլուն ու փարթամ կեանքի մէջ ո՛րքան մաշող և հալող մեկրօրներ են թաղնված՝ նա չէ ուզում կամ չէ կարողանում տեսնել:

Առողջութիւնը բնութեան պրկումն է, առողջութիւնը պրոդուկտիվ և յամառ աշխատանքի մէջն է, որի մայրը հողն է և որի հետ կանգնած պիտի լինի մեր ժողովրդի բաղդը:

Երջանիկ, իսկական կեանքը առողջութեան մէջն է, իսկ մարդ առողջ կը լինի, երբ նրա պահանջները անհրաժեշտութեան սահմաններից այն կողմը չեն անցնում և երբ սրտում սնուցանում և պարարում է դէպի աշխատանքը մեծ սէր և ջերմութիւն:

Շատերը մեզ կը մեղադրեն միակողմանիութեան մէջ, շատերը կասեն, որ կեանքը չի կարող լինել մի գոյնի, նա մի հրաշալի պատկեր է, և որքան բազմերանգ լինեն գոյները, այնքան գեղեցիկ է և հետաքրքրական այդ պատկերը—կեանքը:

Դրա պատասխանը կը լինի միայն այս. թող գնա նա ինչ ասպարէզ ուզում է, միայն գնա կոչումով և սրտումը թաղնված մեծ և ուժեղ սիրով, իսկ կեանքի փարթամութիւնը, պօմպը դարձնել ամբողջ մի ժողովրդի կուլտը, դա նրա այլասերման աղբիւրն է, կորստի ճանապարհն է:

Եւ այդպէս՝ գիւղատնտեսական դպրոցը, ահա հրապարակում դրված հրատապ և լուծման կարօտ հարցը:

Կրկնում ենք, դա նոյնքան անհրաժեշտ է այսօր մեր ժողովրդի համար, որքան հացը, ջուրը. դա այն երակն է, որից պէտք է անցնի մեր կեանքը առողջ և կենսունակ հոսանք:

Եւ երբ մենք ունենանք գիւղատնտեսական ուսուցչանոց և երբ մեր դպրոցները գնան գործնական, իրական ճանապարհով, այն ժամանակ և ապահոված կը լինի մեր ժողովրդի թէ ապագայ տնտեսական ապահովութիւնը և թէ նա կապրի իբրև մի առողջ մարմին, որին այլ ևս չեն անջատի և այլասերի Բագուի ոսկու առուները, որոնց ամեն մի կարկաչիւնի տակ հոսում են և դառն արցունքները:

Յակովբ Գինջեան

ղոքների անմիջական հետևանքը այն կը լինի, որ Սայիդ-Ալին, Հիւսէին-փաշան և նման այլ չարագործները մի քիչ կը թուլացնեն իրանց չարիքները, հայերը կը համակերպվեն, կարծելով որ այդ է ահա սահմանադրութիւնը, «հիւրիյէթը», իսկ մի միջոց անցնելուց յետոյ նորից նոյն «էսքի թաս, էսքի համամ»:

Մի ամիս է ինչ որ 300-ի մօտ բանտարկվածներ դուրս շպրտվեցին բանտերից, որոնց մէջ կային մարդիկ, որոնք 5—10 և աւելի տարիներով բանտում էին մնացել, նիհարցել, դունատվել էին. այժմ ազատ են, ազատ օդ ունեն, չեն լսի բանտապահների ամենօրեայ հայհոյանքները, ծեծ էլ չեն ուտի. բայց ո՞վ երբէք հարցրեց, թէ ինչո՞վ պիտի ապրեն արդեօք. բանտում գէթ օրական 2 հաց առնում էին. այժմ ո՞վ պիտի տայ նրանց գոնէ նոյն երկու հացը: Շատերը դրսի ազատ օդին ենթարկվելուց հիւանդացել, բժիշկ, դեղ, դարման է պէտք. ո՞վ պիտի տայ. հապա ինչ էին այն հարսայ հրոցները, որը անում էինք, երբ ժանտ Ալի Րիզան չէր բաց թողնում նրանց. կե՞ղծ էին ուրախութիւնները, կեցցէները, ծափահարութիւնները, երբ նրանք բանտից դուրս եկած րօպէներում ցուցնում էինք: Դրսում նրանց գործեր խանգարվել են. դրամագլուխ եթէ ունէին, կաշառք են տուել սրան, նրան, կամ բանտում կերել են. թուաւռ բանտարկեալի մայրը տան կահկարասիներ, անկողին՝ եթէ կար, ծախել ու որդուն կերցրել է բանտում կամ տուել է բանտապահներին նուէր, որպէսզի գոնէ շաբաթը մի անգամ կարողանայ սիրեցեալ զաւկի երեսը տեսնել բանտում, թէ արդեօք նա առո՞ղջ է, չէ՞ հիւանդացել, կարո՞ղ է ողջ դուրս գալ բանտից. իսկ այժմ շուարել, մնացել է. փա՜ռք Աստուծոյ, տղան ողջ դուրս եկաւ բանտից, բայց ինչպէս պիտի ապրի: Կ. Պօլսում և ուրիշ քաղաքներում բանտարկեալների համար մեծ, խոշոր գումարներ հանգանակվեցին, բայց վանեցին ոչինչ չարաւ. նա միշտ դրսից է սպասում. թուղթ ազգասէր է, բայց դրամ չուզեն իրանից: Չը կա՞ն միթէ Վանում հարուստներ, որոնք հին ռէժիմի շնորհիւ հազարներ են շահել, այն ռէժիմի, որ ուրիշների առաջ ճամբաներ փակել ու նրանց էր տուել վաճառականութեան մենաշնորհը. ինչ տուին սրանք խեղճ բանտարկեալներին. ամբողջ Վան հազիւ 400 ղրան. ամօ՜թ: Պատմում են, որ մի սեղանաւոր, որ վերջին տասնամեակում հազարներ է շահել, միշտ նոյն ռէժիմի շնորհիւ, որ չափից աւելի էլ ազգասէր է, ի նպաստ բանտարկեալների հանգանակութեան թուղթը անարգ ածականներով յետ է շպրտել և մի կօպէկ չի տուել, իսկ ծափեր, կեցցէներ նա կը տար առատութեամբ. ինչ կայ, նա այդպէս է ըմբռնել ազգասիրութիւնը: Մեր պանդուխտ հայրենակիցների ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում բանտարկեալների այս խեղճ դրութեան վրա: Հեռուից հայրենիքի ձայնը անուշ է հնչում: Թող մեր պանդուխտ եղբայրները, աշխատաւոր դասակարգերը ամաչեցնեն նրանց, որոնք խօսքով ազգասէրներ են ու տարիներից ի վեր հայ ժողովրդի շլինքին նստած: Գուցէ ներկայ ազատութիւնը նրանց շատ էլ ձեռնտու չէ:

Մարակ

Յ. Գ.—Հայդարանցի Հիւսէյին, Էմին և Թեմուր փաշաները օրս քաղաք եկան: Տեսնենք թէ այս անգամ ինչ կերպով պիտի արդարանան ու մեկնեն:

Նոյն

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

Կաղզվան, 20 սեպտեմբերի

Ամսիս 28-ին տեղիս հասարակութիւնը զրկվեց իր մի եռանդուն գործչից՝ Պետրոս Մանուկեանից: Գաւառական խուլ անկիւններում անձնազոհ գործողներն անգամ մնում են անյայտ, նրանց գործունէութիւնը մամուլի նիւթ չէ դառնում: Այդ իսկ գործիչներից էր Պ. Մանուկեանը:

Իննսունական թւականներում, երբ հայ յեղափոխութիւնը իր շարժուն դերի մէջ էր, Մանուկեանը օրինակելի աջակցութիւն էր անում գործին չը նայելով իր պաշտօնը թոյլ չէր տալիս, բայց նա ամեն բան մոռացութեան էր տուել... Եւ տուժեց: Հին-ռէժիմը խուլ անկիւններում աւելի ուժեղ կերպով էր գործում. Մանուկեանն էլ ընկաւ այդ ոյժի ճանկը և առանց մի յարգելի պատճառի պաշտօնից զրկվեց ու Կարսի բանտը ուղարկվեց: Բա՜նտ. ով որ եղել է այդ մարդակեր հիմնարկութեան մէջ, նա միայն կը հասկանայ, որ դա մի սոսկալի ցեց է զգայուն հոգիների համար...

Եօթ ամսից յետոյ երբ Մանուկեանը ազատվեց բանտից, նոյն օրն և եթ նրա բերանից սկսեց արիւն հոսել. թոքախտը արդէն բոյն էր դրել գժբաղդ երիտասարդի մէջ: Սակայն ընտանեկան բարենպաստ պայմանները մի առ ժամանակ շղարշեցին անբուժելի խոցը, մինչև հասան երկրորդ և երրորդ հարուածները:

1901 թւից մեզանում սկսվեցին Դաշնակցութեան յայտնի ռէժիմի գործիչների չարիքները. Մանուկեանը որպէս հին դաշնակցական և Դաշ. անբիծ դրօշակի անուան նախանձախնդիր, միևնոյն ժամանակ հասարակութեան չարիքների դէմ կռւող՝ սկսեց կռիւ մղել իր մի քանի ընկերների հետ այդ չարիքների դէմ:

1905 թւին հասարակութեան բուռն ցանկութեամբ՝ Մանուկեանը ընտրվեց դեպուտատ. ով որ ծանօթ է մեր գաւառական դատարանների կազմակերպութեան, նա շատ լաւ գիտէ, թէ քանի՜-քանի՜ յուզիչ, գրգռիչ ու տանջող պատճառներ կան հասարակութեան ցաւերին պաշտպան հանդիսացողի համար: Պետրոս Մանուկեանը ընկաւ այդ յորձանքի մէջ, որև հերոսական կռիւ մղեց... Այդ երրորդ և վերջին հարուածը նրա վէրքի շղարշը պատառեց և հրէշաւոր ցաւը զարթեց ուժեղ թափով և էլ ոչ մի միջոցով յետ չը նահանջեց, նամանաւանդ որ հէնց այդ միջոցներով «Զինգեր» ընկերութիւնը նրան առանց յարգելի պատճառի *) գործակալութիւնից զրկեց՝ թողնելով նրան նիւթական խիստ նեղ վիճակի մէջ: Ահա այդ վիճակը աւելի շուտ մօտեցրեց Մանուկեանին գերեզմանին և նա 37 տ. ծաղիկ հասակում իջաւ գերեզման:

Հանգուցեալը վարել է նաև տեղիս դպրոցի հոգաբարձուի պաշտօնը, որ տարում միայն հոգաբարձուները լիովին կատարել են իրանց պարտքը և ուսուցիչներին պարտ չեն մնացել. վարել է տեղիս պատմական եկեղեցու շինութեան հոգաբարձուի պաշտօնը, որ տարում միայն՝ 24 տարուց ի վեր կուածաղիկ դարձած շինութիւնը աւարտվեց, որը մի մեծ չարիքի և թուք ու մուրի աղբիւր էր դարձել հասարակութեան համար. վարել է նաև այլ և այլ մանր պաշտօններ:

Հանգուցեալը, ինչպէս հասարակական գործերում տոկունութեամբ էր տանում ամեն բան, այնպէս էլ հիւանդութեան դէմ տոկուն մնաց: Ամբողջ երեք տարի սոսկալի ցաւը տարաւ, չը մտաւ անկողին նոյնիսկ վերջին շնչում:

Հանգիստ ոսկորներիդ, համեստ գործիչ:

Մ. Ղազարեան

—

Ախտալա (Կարսի երկաթ.), 22 սեպտ.

Շնող, Արճիս, Լչկաձոր, Ճօճկան, Այրում և Հաղպատ գիւղերը Թիֆլիս-Կարսի երկաթուղով ճանապարհորդում են Ախտալա կայարանից: Պօստ-մարդատար գնացքը երկու ծայրից ևս այդ կայարանը հասնում է միշտ գիշերով. հետևապէս, հեռաւոր գիւղերից եկող ճանապարհորդները գիշերվայ մեծ մասը ստիպված անց են կացնում կայարանում (գնացքը հասնում է 1—4 ժամը, գիշերվայ): Ցաւը, սակայն, այն է, որ ճանապարհորդների համար շինված դահլիճում (залъ) բնակվում է զինուորական պահակախումբը և ուրիշ ոչ ոք ներս չէ թողնվում, իսկ կայարան եկող ճանապարհորդները կին-երեխայով գիշերում են դուրսը, բաց երկնքի տակ: Քանի դեռ եղանակները տաք են, կարելի է լինում մի կերպ եօլա գնալ և «դուրսը զբօսնելով» անցկացնել գիշերը, սակայն դժուար չէ երևակայել, թէ ինչ անտանելի դրութիւն է ստեղծվելու ճանապարհորդների համար ցրտերն ընկնելուց յետոյ, երբ կայարանի պետութիւնը չը շտապի փոխել իր այդ տարօրինակ կարգադրութիւնը: Նոյնքան անմխիթար դրութեան մէջ է նաև պօստային գործը: Յիշածս գիւղացիների հասցէով եկած բոլոր նամակները փակվում են դրանց համար յատկացված պահարանում և իւրաքանչիւր՝ թէկուզ բաց՝ նամակի համար մինչև 3 կ. չեն առնում, ոչ մի նամակ չեն տալիս ոչ ոքի: Այդ պատճառով էլ նամակները մնում են ամիսներով միմեանց վրա կուտակված և անտէր դարձնում նոյնիսկ իմանալու, թէ պահարանում փակված նամակները որը ում հասցէով է: Ցանկալի էր, որ այդ տուրքից զերծ լինէին գոնէ գիւղացիներից ստացվող նամակները:

Բ. Մ.

*) Հանգուցեալը այդ մասին մի խիստ բողոք գրեց «Մշակի» մէջ, բայց մեղադրվողներից ոչ ոք ձայն չը հանեց, բոլորն էլ լռեցին... Մ. Ղ.

ԹՌՈՒՑԻԿ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երևանի շրջանումն եմ:

Աշխատանքը եռում է գիւղական կեանքում, ամեն տեղ շտապով հաւաքում են բերքերը. կալը վաղուց վերջացել է. այժմ էլ մի կողմից այգիներն են քաղում, միւս կողմից՝ վազերը թաղում, մի քանի օրից յետոյ կը սկսվի բամբակաքաղը ևս, և այնուհետև եռուն, աշխատաւոր կեանքը տեղի կը տայ ձմերային հանգստութեան:

Երևանի շուկան և՛ հարստացել է և՛ վերակենդանացել. սայլերի շարանը ամենայն օր բերում է սպառելու տեղական բերքերի արտահանութիւնը և տուն վերադառնում անհրաժեշտ պիտոյքներով:

Ամեն մէկը, գիւղացի թէ քաղաքացի, շտապում է ձմեռվայ իր կարիքները հոգալ, իր պաշարեղէնը պատրաստել:

Այնուամենայնիւ շուկայի աղմկալի ժխորում, ամենուրեք տիրող կենդանութեան մէջ անգամ գիւղացու դէմքից չէ հեռանում մռայլութիւնը:

Այս տարի ևս չարդարացան նրա յոյսերը. ստացված բերքերը ո՛չ միայն բաւարար չեղան, այլ և անյաջող են համարվում:

Ցորենի և առհասարակ հացահատիկների բերքը Արարատի, Աշտարակի և Ղըրխբուլաղի շրջաններում շատ անյաջող է ստացվել. իսկ տեղ-տեղ մինչև անգամ չէ ծածկել գիւղացու արած ծախքերը:

Միջակից պակաս է նաև խաղողի բերքը: Լաւ տարին 20 խալվար խաղող տուող այգին այս տարի համարվում է աջող, եթէ տալիս է 12—15 խալվար:

Բերքի այդչափ պակասութիւնը բնական է սպասել, որ ազդէր գների բարձրացման վրա, մինչդեռ հակառակն է տեղի ունենում. անցեալ տարվայ համեմատութեամբ՝ գները շատ պակաս են. խաղողի խալվարը անցեալ տարի վաճառվում էր 25—27 րուբլով, այն ինչ այս տարի՝ 17—18 րուբլով:

Այդ երևոյթը բացատրվում է նրանով, որ անցեալ տարվանից բաւականին շինված գինիներ են մնում առանց վաճառվելու ո՛չ միայն Երևանի իրա մէջ, այլ շրջակայ գիւղերում: Աշտարակում, Ղըլթամուրում, Օշականում և այլ մի քանի տեղերում անցեալ տարվայ գինիները ծախվել ու ծախվում են այժմ չը տեսնված էժան գներով—վեդրօն 55—70 կոպէկով: Պարզ բան է, մեծ քանակութեամբ արտահանողների ու գործարանատէրերի համար աւելի ձեռնտու կը լինէր պատրաստի գինիներով լրացնել իրանց պահանջը:

Առ այժմ մի քանի առնողներ կան միայն ասպարէզի վրա, իսկ ամենագլխաւորը, որ Շուստովն է, դեռ ևս լուռ է մնում, անշուշտ էլ աւելի էժան գնով առնելու, գիւղացիներին խեղդելու համար:

Այդպիսի այգետէրերի կրած վնասները այս տարի աւելի ևս զգալի են դառնում:

Բամբակի մասին, ի հարկէ, դժուար կը լինի այժմից որևէ դրական բան ասել, բայց և այնպէս կարող ենք արձանագրել, որ նա ևս լաւ բերք չէ խոստանում գիւղացուն. ընդհանուր առմամբ համարվում է դարձեալ անբաւարար:

Երևանի շրջանի բերքերի վերաբերմամբ այդ ընդհանուր, թռուցիկ դիտողութիւններ անելուց յետոյ, աւելորդ չեմ համարում մօտաւոր գաղափար տալ այն առաջնակարգ մթերքների և մրգապտուղների գների մասին, որոնք ներկայումս գոյութիւն ունեն Երևանի շուկայում:

Ցորենի խալվարը (30 պ. և 30 ֆ.) ծախվում է 48 ր. 50 կ., լաւ տեսակի ալիւրը՝ խալվարը 64 րուբլով, գարին խալվարը՝ 30 րուբլով, կարտոֆիլը՝ պուդը 45—50 կ., պամիդորը՝ պուդը 60 կոպ., սոխը՝ պուդը 50—60 կ., խաղողը, լաւ տեսակը, փութը՝ 4 կոպ., լիտրը (12 ֆ.) 50 կոպ., դեղձը՝ լիտրը 50 կ., իսկ պուդը՝ մինչև 3 րուբլի լաւ տեսակը. իւղը, ամենալաւ տեսակը, հալածը, պուդը՝ 14 ր. 15 կոպ., պանիրը՝ պուդը 7 րուբլի, ոչխարի մսի փութը՝ 10 կ., տաւարինը՝ 8 կոպ., ձուն, հարիւրը՝ 1 ր. 70 կ., ձուկը, Սևանինը՝ 40 կ., Զանգուինը՝ փութը 20 կ.:

Այդ մթերքներից, ի հարկէ, մի քանիսը հետզհետէ սկսում են թանգանալ, բայց կան և այնպիսիները, որոնք աւելի ևս կիջնեն և կէժանան: Դրանց էժանանալուց յամենայն դէպս շատ քիչ շահ ունի նրան արտադրող գիւղացիութիւնը. նրան վիճակված է, ստացված բերքը յատկացնելով իր օրըստօրէ աճող պահանջներին, դարձեալ մնալ կիսաքաղցած, նեղվել կարիքի ճանկերում, իր չարքաշ կեանքը թեթևացնելու համար օգտվել ո՛չ իր երկրագործական աշխատանքի արտադրած պտուղներից, այլ կողմնակի աղբիւրներից, և միշտ էլ ապրել յաջորդ տարվայ յոյսերով...

Լ. Դանիէլեան

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Բալախանի, 28 սեպտեմբերի

«Ա. Մանթաշեան և ընկ.» արհեստանոցի գործը վերջացաւ. արհեստանոցը փակված է. թւով 6—7 հարիւր արհեստաւորներ և բանւորներ մնացին պարապ, որոնցից 150 հոգի արդէն իրանց հայրենիքն են վերադարձել, իսկ մնացեալներն աշխատում են այս ու այն արհեստանոցներում մի կերպ տեղաւորվել:

Անժամանակ, առանց իրանց հաշիւ տալու, Մանթաշեանի արհեստաւորները իրանք իրանց ահագին վնասներ պատճառեցին: Այն արհեստաւորը, որը այդ նշանաւոր ֆիրմայում ստանում էր ամիսը 60 ր., 2 սենեակ, խոհանոց, լոյս, վառելիք, ջուր, քաղաք գնալու ճանապարհի ծախս և այլ յարմարութիւններ, բոլորը ֆիրմայի հաշւին, ձրիաբար, նա այժմ ստիպված պիտի լինի մանր արհեստանոցում փոխանակ 60 ր. ռոճիկի՝ 40—45 ր. ստանալ, առանց վերոյիշեալ յարմարութիւնների, որոնք ստացվում էին Մանթաշեանից. իսկ եղած մի քանի մեծ ֆիրմաները (Նօբէլ, Ռօտշիլդ, «Կասպեան ընկ.») բաւական թւով արհեստաւորներ ունեն, որոնք ոչ մի կերպ չեն համաձայնվի Մանթաշեանի դուրս արած արհեստաւորներին ընդունել, ի նկատի առնելով այն պարզ հանգամանքը, որ եթէ Մանթաշեանը այնքան յարմարութիւններ տալով արհեստաւորներին վերջիններս բաւական չեն եղել, հետևաբար իրանցից (Նօբէլից, Ռօտշիլդից և այլն), երբէք բաւական չեն կարող լինել, որովհետև Մանթաշեանի նման ոչ ոք իր արհեստաւորներին այնքան բաւարարութիւն չէ տալիս, բացի Փիթօյեվից, որը նոյնպէս լաւ է վարձատրում:

Սակայն, չը նայելով որ Մանթաշեանի ֆիրման այնքան բարեխիղճ կերպով էր վարձատրում, բայց և այնպէս արհեստաւորները, պիտի խոստովանած, իրանց կոչման բարձրութեան վրա չէին կանգնած, նոյնիսկ իրանցից՝ արհեստաւորներից իմ առաջ խոստովանվեցին, որ ամբողջ արհեստանոցի մէջ 10—15 մարդ հազիւ գտնվէին, որ բարեխղճօրէն աշխատէին և իրանց ճակատի քրտինքով ապրէին:

Եւ ի զուր չէին կառավարիչները գանգատվում, որ 16 հազար րուբլի ռոճիկ էին բաժանում ու ծախսեր անում, բայց 8 հազար րուբլի վնաս էր անում իւրաքանչիւր ամիս:

Մանթաշեանի ֆիրման արհեստաւորներին բաւարարութիւն տալու համար վերջնականապէս որոշել էր 100,000 րուբ., որը արհեստաւորները չէին ընդունում: Բալախանիի նաւթահանքի ընդհանուր կառավարիչ պ. Հ. Ա. Խաչատրեանը արհեստաւորների պահանջով գնաց Թիֆլիս վերջնականապէս վերջացնելու և այդ գումարի վրա պ. Խաչատրեան 20,000 րուբլի էլ աւելացնելով վերադարձաւ: Սակայն արհեստաւորները դրան էլ չը համաձայնվեցին, այնուհետև աւելացրին նաև 3000 ր.:

123,000 ր. համաձայնվելով, ներկայումս հարց է առաջ եկել արհեստաւորների իրանց մէջ. նրանք ֆիրմայի հետ վերջացնելով՝ չեն կարողանում հաշտվել իրարու հետ. մէկը շատ է պահանջում իբրև հին ծառայող, միւսը (նոր ծառայողը) հին և նոր ծառայողի միջև զանազանութիւն չէ գտնում և պահանջում է հաւասար բաժանել:

Այդ քաօս դրութիւնը մինչև այսօր էլ (10 օր է) շարունակվում է:

Վերջացնելով նամակս, խորհուրդ կը տամ արհեստաւորներին, որ, եթէ նրանք կապիտալիստի հետ իրանց հաշիւները ազատ կերպով վերջացրել են, ամեն մի զոհողութիւն անհրաժեշտ է անել իրանց մէջն էլ վերջացնելու: Դրամ բաժանելու, դրամի շատ ու քիչ բաժնի մէջ ոչ մի սկզբունքային հարց չը կայ. սկզբունքայինը իրանց և կապիտալիստի միջև էր, որ արդէն վերջացված է: Հետևաբար, արհեստաւորների մէջ տեղի ունեցած վէճը, այն էլ նիւթականի վերաբերմամբ, գուցէ և կռիւ ու աղմուկը, իբրև պրօլետարիատ դասակարգի, ծիծաղ կարող է յարուցել իրանց հակառակորդների մէջ:

«Կավկազ» ընկ. նաւթահանքում գործերը դադարեցվեցին նաւթահանքատիրոջ կարգադրութեամբ:

Ս. Գարագաշ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Օդեսսա, 25 սեպտեմբերի

Ուսանողների և ինտելիգենցիայի մեծ բազմութիւն էր հաւաքվել երէկ, ամսիս 24-ին, այստեղի շրջանային դատարանի II քրէական բաժանմունքը, ուր քննվում էր կովկասցի ուսանող Ուսուբբէկովի՝ պրօֆեսոր Զիժօվին հասցրած վիրաւորանքի գործը: Ուսուբբէկովը մեղադրվում էր նրանում, որ երբ նրան Զիժօվը նկատողութիւն էր արել դասախօսութեան ժամանակ, համալսարանի կօրիդօրում, դասախօսութիւնից յետոյ, մօտեցել էր պրօֆեսորին և բռնելով նրան մի ձեռքով՝ միւսով մի շարժում էր արել, որը պրօֆեսորը բացատրում էր իրան ապտակ հասցնելու նպատակով, և այդ չէ աջողվել, որովհետև մի ուրիշ ուսանող բռնել է Ուսուբբէկովի ձեռքը: Զիժօվի ցուցմունքները դատարանում հակասական էին:

Մի շարք վկաներ ուսանողներից պնդում էին, որ ոչ մի այդպիսի դիտաւորութիւն Ուսուբբէկովը չէ ունեցել, այլ մի քիչ յուզված դրութեան մէջ բացատրութիւն է պահանջել Զիժօվից:

Մի գեղջկի ձատ [illegible] մեղադ-րեալի նշանակմամբ, քարտուղարում որ պրո-ֆեսոր [illegible] Ուսուրքեալն [illegible] և ձեռք [illegible] մեղադրեալին [illegible] համալսարանի [illegible] պրոֆեսորների պաշտպանութեան տակ:

Դատարանը կէս ժամ խորհրդակցելուց յետոյ մեղադրեալ ճանաչեց Ուսուրքեալին և վճռեց [illegible] բանտարկութեան են-թարկել նրան:

Այդ դատավճիռը միանգամայն անսպա-սելի էր բոլոր ներկայ եղողներին, [illegible]

Հայկ Տէր-Յակոբեան

ՆՈՐԵՐԻՑ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, կով-կասագիտական բարձր դասընթացներ[illegible] [illegible]

✦ Թիֆլիսի [illegible] 1907 թ. [illegible] 907,265 ր. 14 կ., [illegible] 181,761 ր. 17 կ. [illegible] 257,677 ր. 61 կոպէկ է, [illegible] 215,519 ր. 83 կ. [illegible] 116,754 ր. 55 կ. [illegible]

✦ Թիֆլիսի ժամ.-գեներալ-նահանգապետի [illegible]

հասարակութեան և պետական կարգ ու կանոնի համար վտանգաւոր մարդիկ, աքսոր-վում են առաջին երեքը գեներալ-նահան-գապետութեան սահմաններից, իսկ վերջին-ները Օրենբուրգի նահանգը գինուորական դրութեան ամբողջ ժամանակաշրջանում:

✦ Նախորդ օրվայ խորհրդակցութիւնը դումայում, որի մասին յայտնեցինք, ոչ մի վերջնական եզրակացութեան չը յանգելով ցրվեց: Ինչպէս երևում է, գեներալ-նահան-գապետի պահանջած 225,000 րուբլին կը հաւաքվի կամաւոր նուէրներով:

✦ Ստացանք Թիֆլիսի «Յառաջ» սպա-ռողական ընկերութեան կանոնադրութիւնը:

✦ Հոկտեմբերի 1-ից Թիֆլիսի զօրամա-սերի զինուորները կրում են ձմեռային զգեստներ:

✦ Թիֆլիսի ժամ.-գեներալ-նահանգա-պետ Ռեաբինկինի կարգադրութեամբ փակ-վում է զինուորական դրութեան շրջանում «Սորօպան» գրախանութը, որ պատկանում է Սպիրիդոն Չէլիձէին և գտնվում է Մա-դաթեան կղզում: Նոյն կարգադրութեամբ Թիֆլիսի բնակչուհի Մարիամ Սարիբէգ-եան Յակոբեանցը քր. պատժ. 31-րդ յօ-դուածով նախատեսված յանցանքի համար ենթարկվում է 1 ամսով բանտարկութեան:

✦ Կիրակի, հոկտեմբերի 5-ին, առ. ժ. $11^{1}/_{2}$-ին, տղայոց 3-դ գիմնազիայում նշա-նակված է վերջին ժողով՝ ընտրելու պատ-գամաւորներ այդ գիմնազիայում ծնողական խորհուրդ կազմելու համար: Յոյս ունենք, որ այս անգամ աշակերտների ծնողները չեն զլանայ շտապել՝ խորհուրդ կազմակեր-պելու: Հակառակ դէպքում այդ գիմ-նազիան ներկայ ուսումն. տարվայ ըն-թացքում կը զրկվի այդ շատ համակրելի հաստատութիւնից, որ բոլորովին ցանկալի չէ ներկայ ծանր հանգամանքներում:

✦ Հոկտեմբերի 1-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, կաթոլիկների գերեզմանատանը գտել են մի անյայտ մարդու դիակ, որի վրա եղել են գնդակի երկու վէրքեր: Մի-ջոցներ են ձեռք առնված սպանվածի ով լինելը պարզելու և սպանողին գտնելու համար:

✦ Հոկտեմբերի 1-ին, Գօգօլեվսկայա փողոցում № 40 տանը յանկարծամահ եղաւ պարսկահպատակ Սալմաս Օհանեանը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

✦ «Рѣчь» լրագրի առելով, առաջին դե-պարտամենտի «հին» սենատօրներից մի քանիսը մասնաւոր խորհրդակցութեան ժա-մանակ ընդունել են, որ օգոստոսի 27-ի ուկազը սենատի բացատրութեանը ուղար-կելով՝ ժողովրդական լուսաւորութեան մի-նիստրութիւնը սենատը դնում է չափազանց անյարմար դրութեան մէջ. մինիստրին հարկաւոր էր, որ սենատը «վաւերացնէր» նրան, և նա նրան խառնում է մի քաղա-քական սուր հարցի, որը իր էութեամբ բո-լորովին կարօտութիւն չունի իրաւաբանա-կան ոչ մի բացատրութեան: Հարցը այն-պէս է դրված, որ սենատը, խիստ օրինա-կանութեան վրա կանգնելով, անխուսափելի կերպով պէտք է հանդէս գայ «կառավարու-թեան հայեացքների ու դիտաւորութիւննե-րի» հակառակ: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է համարվել այդ ուկազը վերադարձնել Շվարցին «զուտ ձևական պատճառաբանու-թիւններով»:

✦ Հաստատապէս հաղորդում են, որ Կրեստի բանտում բանտարկված ներկայ Պետական Դումայի անդամ Ա. Մ. Կոլիւ-բակինը Դումայի նստաշրջանի բացմանը արձակված չի լինի բանտից: («Б. В.»)

✦ Մամուլի գործերի կոմիտէտը արգելք է դրել Բիրիւկովի հրատարակած «Կոմս Տօլստոյի կենսագրութիւնը» գրքի երկրորդ հատորի վրա: Բիրիւկովը պատասխանա-տւութեան է ենթարկվում օրէնքի 73-րդ յօդուածի հիման վրա:

✦ Պետական Դումայի դիւանատունը ստացել է երկաթուղային վարչութեան ներկայացրած 1909 թւի նախահաշիւը: Մուտք ցոյց է տրվում 565 միլիոն րուբլի, այսինքն 1908 թւի համեմատութեամբ՝ ա-ւելի 13,194,000 րուբլի: Ծախքը հաշւած է 537,548,000 րուբլի, որ 1908 թւի համե-մատութեամբ՝ աւելի է 46,134,000 րուբլով: («Р. Б.»)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պետերբուրգ, 17 սեպտեմբերի

Զանազան թիւրիմացութիւնների տեղիք չը տալու համար, խնդրեմ թոյլ տաք «Մշակի» մէջ յայտնելու, որ «Ազատագրա-կան շարժումը Ռուսաստանում» վերնագրով իմ գիրքը, որը ստացել է խմբագրութիւնդ և այդ մասին յայտարարել «Մշակի» 195-րդ համարում, իմ կողմից ուղարկված է եղել, ինչպէս և մի քանի խմբագրութիւններին, գրքի գրաւումից երեք օր առաջ մասնաւոր մարդու միջոցով, որը և յապաղել է տեղ հասցնել իր ժամանակին, և այդ յանձնա-րարութիւնը կատարել է այն ժամանակ, երբ այլևս ոչ միայն կարիք չը կար, այլև անյարմար էր հրատարակութիւնը գրաւման ենթարկվելու տեսակէտից, որով արգել-վում էր հրատարակութեանս տարածումը:

Ա.-Դօ

ՄԻՋՆՈՐԴ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌԸ

1908 թւի սեպտեմբեր 22—24-ին, մենք՝ միջնորդ դատաւորներս,—նախագահ Սամ-սոն Յարութիւնեան, անդամներ տ. Սիրա-նույշի կողմից՝ Ղազարոս Աղայեան, Նիկ. Կաճկաճեան և Գալուստ Գալստեան, իսկ պ. Միք. Բրուտեանի կողմից՝ Գ. Խաժակ և դերասաններ Արշակ Յարութիւնեան և Գրիգոր Աւետեան,—քննելով պ. Միքայէլ Բրուտեանի ներկայացրած թատրոնական հաշիւները և թէ 9 ներկայացումների հա-շիւների մանրամասն ցուցակը, կազմած յատուկ հաշւապահ պ. Պէրպէրեանի ձեռ-քով, հետը միացրած վերջինիս տուած ա-ռանձին ստորագրած տոմսը, լսելով նաև երկու կողմերի բանաւոր բացատրութիւն-ները, եկանք հետևեալ եզրակացութեան.

1) Պ. Միք. Բրուտեանի արած մեղա-դրանքները և նրա ապագրած յօդուածները եգիպտահայ, բուլղարահայ և ռուսահայ թերթերում, որոնցով տիկին Սիրանոյշը մե-ղադրվում էր իբր զրկող ու կեղեքիչ, միան-գամայն անհիմն են և անարդար:

2) Նոյն հաշիւների քննութիւնը պարզեց, որ պ. Միք. Բրուտեանի կողմից չէ եղել թատրոնական հասոյթների որևէ վատնում:

Այնուհետև դատաւորներս, ի նկատի առ-նելով պ. Բրուտեանի բոլոր նիւթական նեղութիւնները, որ նա կրել է մասամբ շնորհիւ իր անփութութեան իբր գանձա-պահ և մասամբ էլ Եգիպտոսում խմբից դուրս մնալու պատճառով,—առաջարկեցինք տիկին Սիրանոյշին մնել պ. Մ. Բրուտեա-նի դրութիւնը և իր ցանկացած չափով բաւարարել նրան. և տիկին Սիրանոյշը սիրով յօժարեցաւ վճարել պ. Բրուտեանին երկու հարիւր րուբլի (200 ր.):

Նախագահ՝ Սամսոն Յարութիւնեան, անդամներ՝ Ղազարոս Աղայեան, Գ. Խաժակ, Նիկ. Կաճկաճեան, Արշակ Յարութիւնեան, Գալուստ Գալստեան, Գրիգոր Աւետեան:

Այս վճիռը կարդացվեց երկու կողմերին էլ, որոնք լսելով գոհ մնացին ու տուին իրանց ստորագրութիւնները:

Ի դիմաց միջնորդ դատարանի՝ դատա-ւոր-քարտուղար

Գ. Խաժակ

Թիֆլիս, 30 սեպտ.

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

1 հոկտեմբերի

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ: Բացվեց թռչնաբուծու-թեան հերթական համագումարը:

ՍԻՄԲԻՐՍԿ: Զէմստվային գաւառական ժողովը որոշեց ամեն տարի զէմստվային ժողովների ժամանակ կազմել սերմերի ցու-ցահանդէս:

ՀԵԼՍԻՆԳՖՈՐՍ: Գեներալ-նահանգապե-տի առաջարկութեամբ, սենատին կից մի յատուկ մասնաժողով կազմվեց գոյութիւն ունեցող անցաթղթային կանոնները վե-րաքննելու համար:

ԳԱՆՁԱԿ: Խոլերայով հիւանդացաւ և մե-ռաւ 1 հոգի:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մի օրում խոլերայով հիւանդացան 54, մեռան 27 հոգի:

ՄՈՍԿՎԱ: Բացվեց համալսարանի ուսա-նողական հանրակացարանը, որ փակ մնաց երկու տարի:

Հանդիսաւորութեամբ բացվեց Շանեավ-սկու ժողովրդական համալսարանը, որ հիմնվեց կտակված դրամագլխով: Առայժմ ընդունվել են 370 ունկնդիրներ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մինիստրների խորհուրդը ընդունեց Պետական Խորհրդի երկրորդ վարչութեանը ներկայացնելու համար Ֆին-լանդիայի ... Ծիր-թուրու ճիւղի ստորերկրեայ ճանապարհներ կառուցանելու պայմանները փոփոխելու նախագիծը, որ կազմել է իշխան Ծերե-թելին:

ՁԵՐԴԻՆ: Կօվնում, Վիչիրում և Կամում քուլա-քուլա ձիւն է գալիս: Նաւագնացու-թիւնը փակվեց:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Բարձրագոյն ուկազով վար-շավեան նահանգի մի քանի գաւառներում զինուորական դրութիւնը փոխարինված է ուժեղացված պահնորդական դրութեամբ:

ԻՒՐԻԷՎ: Հոկտեմբերի 15-ին բացվում է կանանց բարձր երկրորդ մասնաւոր դպրոց իրաւաբանական և պատմա-լեզուաբանա-կան ֆակուլտէտներով:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Սօկօլով կայարանում տեղի ունեցաւ գնացքների ընդհարում. 19 վա-գոն ջարդվեցին, մի մեքենավար վիրա-ւորվածքներ ստացաւ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մինիստրների խորհուրդը որոշեց Ռումինիայում ապրող մալօրօսների —նրանց, որոնք կը ցանկանան Ռուսաս-տան վերադառնալ—վրա տարածել այն արտօնութիւնները, որոնք շնորհված են մար-տի 13-ի բարձրագոյն ուկազով:

Մինիստրների խորհուրդը ընդունեց Պե-տական Դումային ներկայացնելու համար այն օրինագիծը, որով ամեն տարի $^{1}/_{2}$ մի-լիօն րուբլի է յատկացվում քաղաքային շինական հոգևորականութեան ռոճիկները աւելացնելու համար, և ամեն տարի մի միլիօն րուբլի՝ եկեղեցա-ծխական դպրոցների ասների ռոճիկները աւելացնելու համար:

Ֆինանսների մինիստրը այսօր Պետական Դումային և Խորհրդին ներկայացրեց 1909 թ. պետական եկամտի նախագիծը: Վերջա-բանում ցոյց է տրված, որ սովորական եկամուտները այս տարվայ հետ համեմա-տած աւելացած են 90 միլիօնով, սովորա-կան ծախքերը այս տարվայ հետ համեմա-տած աճում են 160 միլիօնով:

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Առաջիկայ կիրակի, հոկտեմբերի 5-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում նշանակված է ծխականների վերջնական ընդհանուր ժողով, որ կը կա-յանայ քանի ծխականներ և ներկայ լինեն. ժողովի պարապմունքի առարկաները լինե-լու են՝ 1) քննութիւն հաշւի ծխական հո-գաբարձութեան Գայիանեան դպրոցի 1907 և 1908 տարվայ համար, 2) քննութիւն նախահաշւի 1908 և 1909 թ. համար, 3) ընտրութիւն չորս հոգաբարձուների և 4) զեկուցումն վերստուգող յանձնաժողովի:

Սիմէօն աւագ ք. Զմշկեան
Երէցփոխ՝ Բ. Տէր-Յակոբեանց

(ու.) 2—1

Վարդաշէն գիւղի հայոց դպրո-ցի համար

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

ռուսերէնի և ձեռագործի մի ցենզաւոր

ՎԱՐԺՈՒՀԻ

24 դաս 400 ր. ռոճիկով. և Զարքեանդ գիւղի նորաբաց դպրոցի համար մի ուսու-ցիչ՝ 350 ր. ռոճիկ, բնակարան, վառելիք և ծառայ:

Մանրամասնութիւնների համար դիմել Ս. Սողոմոնեանցին, Базарная ул. № 20·

2—1

Վաճառվում են Թիֆլիսի «Կենտրոնական» և «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցներում

«ՍՈԽԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Ազգային լիակատար երգարանի առաջին հա-տորը հինգերորդ տպագրութեամբ, որի մէջ ար-տագրված են բոլոր գործածական հին և նոր երգերն ու բանաստեղծութիւնները, բաղկացած 382 մեծադիր երեսներից: Գինն է 1 ր., ճանապարհածախքով 1 ր. 20 կ.: 2) «ԱՍՏՈՒԱԾ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ». ամեն-քին հարկաւոր, գինն է 10 կ.: 3) «ՁԱՐԿԵԱՐԻ ՔՆԱՐԸ», որ շուտով լոյս կը տեսնի երրորդ տպագրութեամբ, գինն է 50 կ.:

Ցանկացողները դիմում են Բագու, «Սո-խակի» հրատարակչին, սոյն հասցէով՝ Протоіерею Григорію Григоріанцъ, БАКУ.

2—1

«Մշակի» յայտարարութիւններից օգտվողներին առաջարկվում է պա-տուէրներ տուած ժամանակ յիշատակել լրագրի անունը և համարը:

ԺԱՄԱՑՈՅՑ-ՆԵՐ և 62 առար-կաներ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՉԷ, այլ ԲԵՐԵԼ ՏՈՒԷՔ!

Ժամացոյցների Մոսկվայի Կենտրոնական Պահեստը

Ուղարկում է { 1 ժամացոյց և նրա հետ 62 առարկայ } միայն 6 ր. 50 կ.

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ բաց՝ տղամարդկանց կամ կանանց՝ անգլիական պողպատից: Ռեմօնտուար: Մեխանիզմը ամուր աշխատութիւն է և հաւաքված արտասահմանեան վարպետների ձեռքով: Ժամացոյցի ճշտութիւնը ստուգված է, որի մասին երաշխա-ւորութիւն է տրվում: 1) Մօդայի շղթայ տղամարդի կամ կանանց պարանոցի հա-մար. 2) Շքեղ արտասահմանեան բրելօկ. 3) Գրպանի ամերիկական ծալվող մկրատ. 4) Ճանապարհորդական գրպանի թանաքաման. 5—6) Ծալվող գործիք մատիտով և գրչով. 7—31) 25 թերթ շքեղ պօստի թուղթ. 32—56) 25 նոյնպիսի ծրար. 57) Քսակ սաղի կաշուից, բաժանմունքներով, զանազան դրամների համար, և 58—62) Գարնիտուր բաղկացած 3 կրծքի և 2 թևքի կոճակներից շքեղ ձևի, որոնց համար մենք բազմաթիւ շնորհակալութիւններ ստացանք: Գարնիտուրը առանձին վաճառ-քով արժէ 2 ր. 50 կ.:

Ուրեմն, դուք 6 ր. 50 կոպէկով ստանում էք 63 շատ հարկաւոր առարկաներ: Բոլոր այդ իրերը փակ ժամացոյցի հետ 7 ր. 50 կ., իսկ արծաթէ խուլ ժամացոյցի հետ ուղարկվում են 13 ր. 50 կոպէկով:

Արկղի մէջ դարսելը՝ ձրիաբար: Կատարումը ճշտութեամբ: Ուղարկվում է վերադիր վճարով:

Առաքման համար պէտք է աւելացնել Եւրոպ. Ռուսաստ.—50 կ., իսկ Ասիակ.—75 կ.:

Լիակատար երաշխաւորութիւն ապրանքի լաւ որակու-թեան համար:

Պատուէրներն ուղղել՝ Московскому Центральному Складу Часовъ Москва, д. Виноградова, № 126.

Յ. Գ. Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ուղարկվում է ձրի իբրև պրէմիա 10 բաց նամակներ, շքեղ կեր-պով պատրաստված խղային ներկերով:

Խնդրում ենք չը խառնել Վար-շավայի ֆիրմանե-րի հետ:

(ու.) 20—11

Վելիամինօվսկայա փողոց № 8.

Նոր բացված արհեստանոցում ընդունում են տղամարդկանց հագուստների պա-տուէրներ միանգամայն հմուտ և երկար տարիների փորձառութիւն ունեցող

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ

ԱԿՕՊԵԱՆ և ԱՐՁԻԵԱՆ

Նոյն տեղում կատարվում է ահագին ընտրութիւն կտորեղէնների

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐԻ

Պատուէրները կատարվում են բարեխղճօրէն, խիստ ճշտապահութեամբ և վեր-ջին մօդայով:

Գները չափից դուրս էժան են

Խնդրում ենք յարգոյ հասարակութեանը համոզվելու համար անձամբ այցելել:

ԱԿՕՊԵԱՆ և ԱՐՁԻԵԱՆ

(ե. չ. ու.) 20—12

ՓՈՂ 100—200 րուբլի ՓՈՂ

ամսական կարող է ունենալ իւրաքանչիւրը: Պաշ-տօնը, զբաղմունքը, նոյնպէս որևէ տեղ բնակչու-թիւն ունենալը արգելք չեն լինում: Ոչ մի դրա-մագլուխ ունենալ հարկաւոր չէ: Մանրամասնու-թիւնները հաղորդվում են անյապաղ և առանց վար-ձատրութեան:

Հասցէագրել՝ г. Москва, Почтовый ящикъ 754.

(ու.) 20—11

Տ. Մ. ՓԻԼՈՍԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ

կարդալ, գրել և խօսել սովորեցնում են 8 ամսում տեսական և գործնական զբաղ-մունքների միջոցով. ամսական 5 ր.: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր 10—12 և 4—7 ժամը:

Միքայէլեան պրօսպեկտ տուն № 24/4

Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութ. կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՈՍԵԱՆ

(օ. մ) 20—12

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, ա-ռանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հի-ւանդութիւններ:

Հիւանդների ըն-դունելութիւնը { 12—1 առաւօտեան 5—6 երեկոյեան }

Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճավաձէի:

100—27

Լոյս է տեսել

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

Սօնայի աչանդրեքը

անսահման ծիծաղաշարժ վօդէվիլը Բ. տպա-գրութեամբ: Գինը 15 կոպ.: Գումարով դեղչ:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Городская Управа, А. Есаяну.

3—2

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ ՖԵԼԴՇԷՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

Ներարկումներ, վէրքի փաթաթումն և այլ ֆելդշէրական պարտականութիւններ: Ընդհանուր և տեղական մասսաժ, ներքին գործարանների մասնակի մասսաժ, սովո-րական փորկապութեան դէմ մասսաժ և այլն: Ընդունելութիւնը 4—5 ժամը: Ժամանա-կաւոր հասցէն՝ Բարօնսկայա փողոց, № 15, պօստատան մօտ: Զբաւորներին զեղչով:

3—3

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ, ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ.
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.

(ա. օ.) 52—22

Շամախու հայոց երկդասեան դպրո-ցին 26 դասով հար-կաւոր է հայոց լեզուի ՈՒՍՈՒՑԻՉ մինչև յունիս, ամսական 50 րուբլի:

Հոգաբարձու՝ Ար. Թառայեանց

ՄԻ ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՕՐԻՈՐԴ

տալիս է ֆրանսերէն, անգլիերէն լեզու-ների և նկարչութեան դասեր:

Հասցէն՝ Բերուտովսկայա № 56, բնակարան Եակուլովի № 7.

10—5